

БРАНИСЛАВ Ђ. НУШИЋ

Културно
наслеђе
Србије

ИЗА БОЖЈИХ ЛЕЂА

КОМАД У ЧЕТИРИ ЧИНА

ПРВО ИЗДАЊЕ

ИЗДАЊЕ МУЗЕЈА ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ

БЕОГРАД, 1964.

БРАНИСЛАВ Ђ. НУШИЋ

ИЗА БОЖЈИХ ЛЕЂА

КОМАД У ЧЕТИРИ ЧИНА

ПРВО ИЗДАЊЕ

ИЗДАЊЕ МУЗЕЈА ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ
БЕОГРАД, 1964.

ОВО НЕШТАМПАНО ДЕЛО БРАНИСЛАВА НУШИЋА, ЧИЈИ ЈЕ РУКОПИС ИЗГУБЉЕН, РЕКОНСТРУИСАНО ЈЕ ПРЕМА САЧУВАНИМ УЛОГАМА У АРХИВУ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА У БЕОГРАДУ.

ПУБЛИКУЈУЋИ ОВАЈ ПОЗОРИШНИ КОМАД НАШЕГ ВЕЛИКОГ КОМЕДИОГРАФА, ОДБОР ЗА ПРОСЛАВУ БРАНИСЛАВА НУШИЋА И МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРС ОБЕЛЕЖАВАЈУ 100. ГОДИШЊИЦУ РОЂЕЊА БРАНИСЛАВА НУШИЋА.

МУЗЕЈ ИСТОВРЕМЕНО НАСТАВЉА СА ШТАМПАЊЕМ СВОЈИХ ЕДИЦИЈА, ОД КОЈИХ ЈЕ ПРВА — ШНАЈДЕРСКИ КАЛФА ЈОАКИМА ВУЈИЋА ШТАМПАНА ИЗ РУКОПИСА 1960.

У БЕОГРАДУ

— У СРЕДУ, 16. СЕПТЕМБРА 1909. —

ПРВИ ПУТ

ИЗА БОЖЈИХ ЛЕЂА

Комп. у четири чина, написао Бранислав Ђ. Нушић. — Редитељ, г. К. Станојевић.

Лица:

Сима, касански момак	г.	М. Петровић	Франц Требер, музикант	г.	К. Станојевић
Јана, пуштер	г.	Рудовић	Ката Наварејка, његова жена	г-ца	Јуришићева
Јула, његова жена	г-ца	Милутиновића	Мина, њена сестра	г-ца	Бабуринец
Фрањо, Лепчи Томашева, бабина	г-ца	Милојевића	Живка, жена Тома рабаџије	г-ца	Харитончића
Сојка, жена Милевог патро-			Господин Миле, бивши правни-		
ца	г-ца	Тодосића	ца	г.	Христић
Марија, пештерка	г-ца	Павловића	Гаспа Пера	г.	Тасић
Милош, њен човек	г.	Тодоровић	Његова жена	г-ца	Јанковића
Буропаткић	г.	Тодоровић	Полковник Швар	г.	Н. Ђинђић
Тетка, Јанка, удовица	г-ца	Гапријевића	Шарџић	г.	Шалић
Мина	г.	Несторовић	Једна коњаница	г-ца	Тодоровића
Јанка	г.	Јанкић	Дечко	г-ца	Налибео

Патролице, Јанкарци, Грађани, жене, деца, штаци, тамбураши и т. д.

Оркестар — Капелник г. Бичичић

1. Из штага завојца (Пр. 1.) увертура од Бишничког. — 2. Циганска на Вилхелм Селве, од Мокранца. — 3. Мој газаро, газаро од Бродица. — 4. Из српске шуме и луга, фантазија од Чижика.

Петак, 17. септембра: Иза Божјих леђа.

Субота, 18. септембра: Иза Божјих леђа.

Недела, 19. септембра: Девета представа: Прејоза, њавршена игра у четири чина, с немачког, написао Јане Аленовић; Ред. прерад. с немачког М. Каленић. Музика од Вебера. — Четврта представа: Дон Карлос, драма у пет чина, од Фридриха Шилера, прерад. с немачког.

Позоришне листе налазе сваке представе. Месечна је цена 0.50 дина. Сваки се може пред-
платити једн. разномачи и — благостај позоришној. Појединим бројевима цена је 10 пара дина.

ЦЕНЕ МЕСТА:

Лоба у првој 12 дина; Лоба у другој галерији 12 дина; Лоба у другој галерији 8 дина. — У партеру: фотела 3 дина; скамељ 2 дина; шатор 1.50 дина. — У првој галерији: балкон 3 дина; седиште 1 реда 1.50 дина; седиште II реда 1.20 дина. — У другој галерији: балкон 2 дина; сва остала места 1.20 дина. — У трећој галерији: први ред (од 1—57) 0.80 динара, други ред 0.50 динара.

ПОЧЕТАК У 8 ЧАСОВА У ВЕЧЕ.

Перса Павловић у комаду Иза божјих леђа

ЛИЦА

како су назначена у
сачуваним улогама

СИМА

ЈОВА

ЈУЛА

ФРАУ-ЛЕНЧИ

ПАТРОЛЦИКА

ВЕШЕРКА

МИЛОШ

КУРОПАТКИН

УДОВИЦА

МИША

ЛАЗА } удовичина деца

БАНДИСТ

БАНДИСТОВИЦА

СВАСТИКА

ЖИВКА

ПРАКТИКАНТ

ПЕРА

ЖЕНА ПЕРИНА

ПИСАР

ИЗВРШИТЕЉ

ЈЕДНА КОМШИКА

ДЕЧКО

ПРВИ ЧИН

Напред у првом плану, део оградe (тарабе) са отвореном капијом с десне стране. Испред капије улични фењер. Иза тарабе и кроз капију види се перифериско (палилулско) двориште. С десна на лево станови од собе и кујне. Лево, иза оградe, дрвљаник. Испред оградe, ивицом сцене, с десна на лево, улица.*

I

Патролцика седи на треножној столицници. Фрау-Ленчи седи на шамлици. Пред њима служавник са шољицама кафе.

Врата на Вешеркином стану широм су отворена и кроз њих се види где она пегла. Пред њеним вратима стоји једна цигла на којој је распаљен пеглајз, те она често излази и узима га.

На левој страни, отприлике на средини авлије, двоје дечурлије игра.

ПАТРОЛЦИКА — Боже мој, каквог ти све света нема, да се човек прекрсти и левом и десном.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Још кад би ја само говорила, но можете мислити да бих имала шта. Та у чиј' веш ја нисам завирила.

ПАТРОЛЦИКА — Па јесте такав вам је занат.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Не могу ја све ни да вам причам. Знате, мој је посао такав, што видим не видим, што чујем не чујем... Ето молим вас, пре три недеље, носила сам на крштење једно дете. Па, као, знате, недеља... (Чује се хорна)... Е, јесте чули, ово је страшно несносно. Ја не знам како ви то можете да трпите?

* Дописао С. Ц.

ПАТРОЛЦИКА — Та како можемо! Мој Милисав је казао газди: ако од Митровдана остане и тај бандист у квартиру, ми ћемо се иселити. Знате ли, да који пут свира уз инат.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Па већ немојте ми ни говорити, знам какви су ти бандисти, сваки има свој шус. Шта сам оно хтела казати. Ах, да... дакле тако недеља, па ја однесем дете у цркву. Могу вам, знате, казати, али овако у четири ока, да се то не чује даље: дете, знате, није имало оца.

ПАТРОЛЦИКА — И-ју! Шта ми кажете, жено? Зар то може да буде?

ФРАУ-ЛЕНЧИ — То што вам кажем. И што је главно не зна се на кога личи. Ето, ја баш познајем толике људе, па нисам могла да се сетим. Али већ то је најмање, али... развијем ја дете ради крштења, кад оно, шта мислите, у шта је било повијено?

ПАТРОЛЦИКА — Па у пелене.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Да, али какве? Чисто човек да не верује. Знате, да ме је било срамота од попа. Нисам заиста никад могла веровати, да има и таквих мајака.

ПАТРОЛЦИКА — А шта је било?

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Распарала, знате, ноговицу од мушких панталона, па од тога направила пелене.

ПАТРОЛЦИКА (крсти се) — А нисте могли по ноговици познати, чије су панталоне?

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Ју, шта мислите ви о мени!

ПАТРОЛЦИКА — Па то јесте.

Чује се хорна и завија као куче, кад му се стане на реп.

ФРАУ-ЛЕНЧИ (запуши уши) — Но, то је већ сувише.

ПАТРОЛЦИКА — Убио га бог бандиски! И увек тако, кад имам с ким да разговарам.

II

Практикант излети нервозно из свог квартира, гологлав, с неком хартијом у руци и упути се право Бандистовом квартиру, па гурне врата.

ПРАКТИКАНТ — Јеси чуо, комшија, посвирај, брате, па и за појас задени! Ово је прави пакао, ово није квартир. Ја то више не могу допустити. (Онај изнутра опет дуне). Господине, разумете ли ви шта вам говорим?

ФРАУ-ЛЕНЧИ (Патролцики) — Ју, сад ће бити свађе.

ПАТРОЛЦИКА — Видите, такав је овај господин Миле. Он све нас заступа.

ПРАКТИКАНТ — Господине, ја вас последњи пут усмено опомињем.

III

Бандист се појави са хорном на вратима, затим Бандистовица.

БАНДИСТ — Дакле, шта је то?

ПРАКТИКАНТ — Разумете ли ви, да се у овој кући не може због ваше трубе ни једно писмо написати. Ево сам концепт једног акта покварио... Концепт, господине! (лупа шаком по хартији).

БАНДИСТ — Was geht das mich an?

ПРАКТИКАНТ — То чудо више нико у кући не може издржати. Идите на Карабурму па дувајте.

БАНДИСТ — То нека мени каже кираџија која платила кирија, немојте ви да ми кажете.

ПРАКТИКАНТ — Ја, господине, вас нисам лично вређао, али кад ви прелазите на личне увреде, онда допустите да вам кажем, да ћу вам натаћи ту трубу на главу... Разумете ли, натаћи ћу вам је на главу...

Уместо одговора Бандист му одсвира нешто.

ПРАКТИКАНТ (наставља) — ...Свирајте ви вашој жени, господине, а не мени!

Вешерка се појави на својим вратима.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Ју, да се склонимо. Овде може бити свашта. Видите како се господин практикант разјарио.

ПАТРОЛЦИКА — Да станемо на моја врата.

Диже се, па узме служавник, и њих две стану на њена (Патролцикина) врата, да посматрају свађу.

ПРАКТИКАНТ — Да, да, изволите ви свирати својој жени, то ја вама кажем и то је моја последња и одлучна реч.

БАНДИСТОВИЦА — А што па ти, господине, одмах жене мешаш?

ПРАКТИКАНТ — Вама, госпођо, част и поштовање. Овде је реч о трумбети. Свима нам је у кући досадила та ларма, и ја у име свију говорим.

ПАТРОЛЦИКА — Право и каже човек. Ево и ја ћу од Ми-
тровдана да се селим само због те ларме.

ВЕШЕРКА — Е, што би пукла од муке, кад ми се неко
напендечи. Ево, ја сам, што кажу, врата уз врата, па ми човек
ништа не смета, а госпођа патролцика има fine уши, смета јој.

ПАТРОЛЦИКА — Ти да ћутиш, смрдљушо! Ја с таквима
не говорим, не подноси ми част.

ВЕШЕРКА — Ју, изем ти част, пржену на зејтину. Ми-
слиш ти, не знам ја пошто је твоја част?

ПАТРОЛЦИКА (истрчи насред авлије) — Шта знаш ти?

ВЕШЕРКА (такође истрчи носећи калуп сапуна) — То
што знам.

ПРАКТИКАНТ (утишава Патролцику) — Молим, молим,
она ће узети реч натраг.

ПАТРОЛЦИКА — Пустите ме, молим вас, само да је
пљунем.

ВЕШЕРКА — Пљунула си ти већ на образ твог ћоравог
мужа.

ПАТРОЛЦИКА — Ћути, срам те било! Смрде ти трагови,
где год се макнеш. Мислиш ти не зна се...

ВЕШЕРКА — Зна се и твоје!

ПАТРОЛЦИКА — И-ју!

ВЕШЕРКА — Зна се! Зна се!

Бандист дуне у хорну. Сви се смеју.

ПРАКТИКАНТ — Ама не дувај, кад ти говорим српски.

ФРАУ-ЛЕНЧИ (узела Патролцику под руку) — Немојте,
драга госпа Сојка, немојте. Паметнији увек попушта.

ПАТРОЛЦИКА — Право кажете!

Пристаје да је Фрау-Ленчи одведе до њених врата.

ПРАКТИКАНТ (Вешерки) — Молим вас, комшика, и ви се
склоните. Ви сте њој дали сатисфакцију, а она је вама дала
сатисфакцију, па квит.

ВЕШЕРКА — Ама...

ПРАКТИКАНТ — Умирите се, забога, јер овде нисте ви
главни, овде је нешто сасвим друго на дневном реду: рачун
који има да пречистимо ја и овај господин овде.

БАНДИСТ — Ти пречисти најпрво рачун са газда од кућа,
па онда замном.

ПРАКТИКАНТ — Ви немате право, молим вас, да задирете
у фамилијарне ствари, јер вас се то ништа не тиче. Али оно,
што вас се тиче, то је: да ви више нећете свирати.

БАНДИСТ — Ко неће свирати?

ПРАКТИКАНТ — Ви.

БАНДИСТ — Ко?

ПРАКТИКАНТ — Ви.

БАНДИСТ — Ја ћу свирати за мој ћеф. Жена, дај ми шешир.

БАНДИСТОВИЦА (износи му шешир) — Та ди ћеш сад — богати?

БАНДИСТ — Деца, овамо фронт! Будемо марширали. Правимо једно дефиле на господин практикант; да видим кој мене забрани свирање.

ДЕЦА — Живео Франц! Живео!

Деца се упараде за њим. Приђе им и онај што једе бундеве и онај с чунком, који стане последњи и метне чунак на раме као пушку. Засвира парадни марш и пође по авлији и унаоколо, а деца, све једно за другим, марширају за њим.

Кад је већ Бандист опколио целу авлију, терајући инат Практиканту, наилази Сима.

IV

СИМА — Еј, море, каква је то булумента овде?

БАНДИСТ (стане) — Ништа, комшија, једно труц!

СИМА — Како ништа, кад сте искупили толики свет, као на вашару.

БАНДИСТ — Ја тебе не правим то, комшија; тебе част и поштење. Зна се кому правим, а ако тебе то смета, не мора да се свира. Пункт. Не мора да се свира.

ПРАКТИКАНТ (Сими) — Ја ништа не кажем, кажи му ти, Симо!

СИМА — 'Ајд, 'ајд, мајстор Франц, гледај посла. Немој да ми збираш свет по авлији.

Одлази у стан са Јулом (која је била на прагу) и затварају врата за собом.

БАНДИСТ (деци) — Напред марш!

Засвира им марш и оде марширајући на сокак. Сва деца за њим.

V

ПРАКТИКАНТ (Патролцики и Фрау-Ленчи) — Ето, видите, шта сад човек да му каже.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Та идите молим вас, ја вам се само чудим, што се и свађате. Пустите га, па нека свира по цео дан.
ПАТРОЛЦИКА — У забога, али досадно је.

ПРАКТИКАНТ — Досадно је! Оно истина и ја свирам...
ФРАУ-ЛЕНЧИ — Тако?

ПРАКТИКАНТ — Да, али у армонику. То је, знате, друга ствар. Армоника је један усавршен инструмент и на њему се дају свирати нежне ствари, на пример полка или опера...

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Да, то је већ друга ствар. Али опет, зашто да се ви свађате за све. Нека то други чини. Ето видите како је Симу одмах послушао.

ПРАКТИКАНТ — То је зато што је Сима касапски момак, па се боји песнице. Ја морам признати, да ја нисам касапски момак, али ако не могу песницом, ја ћу њега преко новина. То ми је бар у руци, видећете ви само.

ПАТРОЛЦИКА — Оно, господине Миле, ако ћете преко новина, има их у нашој кући које би требало преко новина.

ПРАКТИКАНТ — Знам, то је оно што смо пре неки дан разговарали.

ПАТРОЛЦИКА — Које мислите?

Практикант покаже на Симин квартир.

ПАТРОЛЦИКА — Јесте.

ПРАКТИКАНТ — То се одиста не може више трпети.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Није морално

ПРАКТИКАНТ — Само, ја сам мислио не само преко новина, него нешто више. Да ми то доставимо мало и власти.

ПАТРОЛЦИКА — Мислите, зар би то нешто помогло?

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Е па дабоме.

ПРАКТИКАНТ — Кад би потписали, знате, нас неколико грађана, а можемо чак и да не потпишемо. На те административне ствари, знате, не треба се никад потписивати.

Једна жена улази у Вешеркин стан, носећи једну бошчу.

ПРАКТИКАНТ (вади из џепа један табак, који је имао у руци, кад је излетео из стана) — Видите ово... ја сам управо то и писао мало пре, кад ме је онај Бандиста прекинуо, у концепту.

ПАТРОЛЦИКА — А шта је то?

ПРАКТИКАНТ — Па достава. (Патролцики) Ви знате, да сам ја још пре неки дан рекао, да ћу написати.

ПАТРОЛЦИКА — Прочитајте нам, хајде прочитајте нам!
ПРАКТИКАНТ — Молим. (Обазире се, да их ко не слуша,
па отвори табак): „Кварту палилулском . . .”

VI

УДОВИЦА (излази на врата, мажући парче хлеба пекмезом) — Децо!

Практикант чим чује удовицу, трпа хартију у џепок и објашњава овима, да то не треба да се зна.

ВЕШЕРКА (сваки час излази по пеглу, која поред њених врата стоји на једној цигли, да се распаљује) — Наћи ћеш их једног дана на вешалима!

УДОВИЦА (подбочи се) — Ама шта је теби, жено, те се чешеш о свакога. И шта ти сметају моја деца?

ВЕШЕРКА — Не сметају ми ништа, само што покрадоше сва јаја. Не може јаје у кући да ми се задржи од њих.

УДОВИЦА — Ију, жено!

ВЕШЕРКА — Полог, полог су ми украли.

УДОВИЦА — Није те ни срамота. Само да налажеш на туђу децу, зато што су без оца.

ВЕШЕРКА — Док је њима такве мајке, биће њима очева.

УДОВИЦА (улазећи у кућу) — Боље брини ти, где ти је ћерка, но што бринеш за туђу децу.

VII

Удовица улази и залупи врата за собом. Патролцика се пакосно смеје. Вешерка спази да се (она) на те удовичине речи пакосно смеје.

ВЕШЕРКА — Вала, боље мојој ћери што невенчана живи са чиновником него понеке што су венчане са патролцијама (уђе у кућу).

ПАТРОЛЦИКА (позелени) — Ију!

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Али оставите је!

ПРАКТИКАНТ — Немојте, молим вас, нагрдиће вас.

ПАТРОЛЦИКА — Е, што је то кучка жена. Ама никог, сестро, не оставља.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Презрите је, просто, презрите је и немојте о њој ни говорити. (Практиканту) Дед, богавам, читајте нам оно.

ПРАКТИКАНТ — А, да! Дакле! (вади концепт и чита) „Квар ту палилулском. У овоме кварту, у улици која нема имена, а у кући газда Ристе Поповића, седи неки Сима, касапски момак, који је врло снажан те је он, силом своје снаге, преотео жену од овдашњег становника Јове Трифковића, бившег шустера, услед чега се човек пропио и радњу напустио . . .”

ПАТРОЛЦИКА (Фрау-Ленчи) — Ју, слатка моја, хоћете ли ми веровати да се сиромашно пропио. Та већ видели сте га и сами већ толико пута. Оно, он је и пре пио, као сваки жив човек, али одкако му је Сима отео жену, знате, никад се не трезни.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Сиромашно човек! Сиромашно човек!

ПАТРОЛЦИКА — Сваки дан имамо комендије због њега. Чим се напије, а он дође овде пред капију, па тражи жену и врећа Симу. А тај крвник, већ га је двапут тако истукао. Но, још да нисмо сви скочили, премлатио би га, просто.

ПРАКТИКАНТ — И данас је пијан. Видео сам га.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Па ја не знам, забога, како то власт дозвољава . . .

ПРАКТИКАНТ — Та идите, молим вас, каква власт, овде... иза божјих леђа. Власт у Београду траје донде, докле траје калдрма, а овамо . . . кој' те пита за овамо. Свако је сам себи власт. Али ћу им ја за то добро натрљати нос (лупа по оном табаку), па ако ни то не помогне, а оно помоћи ће новине. Умем ја и то. Једна белешка, или notiца, или чланак или, рецимо, припослано. Умемо ми и то.

ПАТРОЛЦИКА — Баш посветила вам се.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — 'Ајте, 'ајте, читајте даље!

ПРАКТИКАНТ (осврће се да га ко не слуша) — „Тај Сима сад невенчано живи са туђом женом, која се зове Јула, на очиглед целог света, и на сва потраживања мужевљева не враћа му жену натраг. То се од стране власти, а још мање пак од стране грађанства, становника поменуте улице, који тај неморал не могу трпети у својој средини, не може више сносити. Напомиње се власти, ако не буде ништа предузела, да ће се ово становништво и јавношћу послужити”.

ПАТРОЛЦИКА — Е, баш сте лепо саставили.

ПРАКТИКАНТ — Није ово ништа, госпа Сојка, какве сам ја ствари састављао. Еј, где би' ја сад био, да се само нисам везао за овај пусти Београд. Али тако, не могу без Београда да живим, па то вам је.

ПАТРОЛЦИКА — Па то је зато, што волите уживање.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Уосталом, и где би вашу младост сахранили у каквој пустињи.

ПРАКТИКАНТ — Хоћу да живим, знате, док су ми ове године, јер једанпут се само живи.

VIII

Бандист усплахилено трчи кући.

БАНДИСТ — Извршитељ! Der kommt! (улети у свој стан)

ПАТРОЛЦИКА — Ју, због кога долазе? (показује на Удовичин стан) Овој су већ пописане ствари.

ПРАКТИКАНТ (преплашено) — Молим вас, нека вас ништа не узнемири. Може врло лако бити да због мене долазе. Знате, ја то за друге плаћам. Тако, пушта моја доброта. Да вас замолим, нешто, комшика?

ПАТРОЛЦИКА — Шта то?

ПРАКТИКАНТ — Да пренесем 'армонику код вас. Знате, то не бих желео да ми се попише. Ко ми 'армонику узме, узео ми је душу.

ПАТРОЛЦИКА — Ју, како да нећу. Дајте ми је, сакрићу је код мене. Ја то, богами, сматрам за севап сакрити од извршитеља ствари.

Практикант отрчи у кућу.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Сиромашка, сваки час га тако јуре.

ПРАКТИКАНТ (доноси хармонику и предаје Патролцики) — Склоните, молим вас.

IX

Појављује се извршитељ са жандармом.

ИЗВРШИТЕЉ — Баш вас тражим, госпо'н Миле.

ПРАКТИКАНТ — Ту сам ја, увек сам код куће.

ИЗВРШИТЕЉ — Та оно, имате ви обичај и да вас нестане. Ово је већ седми пут како долазимо, а да је бар близу, па 'ајде де.

ПРАКТИКАНТ — Верујте послови. Због вас сам трчао, да зарадим штогод, па да вам исплатим.

ИЗВРШИТЕЉ — Па јесте, верујем вам. Нисте ми то досад први пут казали, па да вам не верујем. Зато баш и мислим да извршим попис, па ви зарађујте после.

Бандист износи шамлицу и седне пакосно пред своја врата и запали цигарету.

ПРАКТИКАНТ — Оно... кад би почекали кој' дана...
ИЗВРШИТЕЉ — Па могу ја и после пописа почекаати.
(Жандарму) Иди ми наћи два грађанина.

БАНДИСТ (пакосно) — Молим, ако може, ја ћу бити један грађанин.

ПРАКТИКАНТ — Нека, није потребно.

ИЗВРШИТЕЉ — Ама, како није потребно. Оди ти овамо.
(Жандарму) Наћи ти још једног. (Практиканту) Ајде да свршавамо.

ПРАКТИКАНТ — Молим, не избегавам ја оно што закон налаже. Само кажем, могло је то... Разумем и ја сам.

Улази у свој стан говорећи и даље. Извршитељ улази за њима, а потом Бандист. Мало касније долазе и улазе у Практикантов стан жандарм и један грађанин.

ПАТРОЛЦИКА — Седите, богавам, Фрау-Ленчи, да проговоримо (седа).

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Ју, забога, колико сам се задржала!

ПАТРОЛЦИКА — Седите, па и да ручамо код мене. Данас баш имам супу са флекуцама, а знам да ви то волите.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Е, то примам. Супа, знате, то је једино моје јело, ја бих са супом могла провести век, па са флекуцама (седа на шамлицу).

ПАТРОЛЦИКА — А ја то здраво лепо правим. Научила сам док сам била у служби код госпође мајорице.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Ју, знате да ми је једнако памет на тога сиротог Јову.

ПАТРОЛЦИКА — Како да није. 'Ајд, напослетку, нека је чинила што је чинила са овим Симом, али да је бар чувала мужа. Може жена и крај мужа врднути и, што кажу, то и јесте, а и није грех. Ето како fine и, што кажу, изображене жене, ја знам, па то чине. Али код мужа побећи момку у квартир, то још нисам чула и видела.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Па јест што кажете, да је бар остала код мужа. Ето ја знам госпођу... но, немојте тражити од мене да вам кажем име, и како је то још васпитана жена, какве та књиге чита и то све на немачком, па она ето каже: нисам ја монопол, Бог није створио жену за једног човека.

ПАТРОЛЦИКА — Најпосле знате, не треба мужу ускраити негу и, што кажу, пажњу и бригу. Грех је, знате, напустити мужа, то није лепо.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — А грех је, знате, и заробити момка. Ето тај Сима, то је красан момак. Тај би могао и другачу срећу наћи. Ето, молим вас, ви познајете ону Живку Томе рабадије.

ПАТРОЛЦИКА — Јест.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Ето она полуди за њим, а како красна девојка.

ПАТРОЛЦИКА — Бога вам?

ФРАУ-ЛЕНЧИ — О, колико ми је пута говорила: „Фрау-Ленчи, ви идите тамо, ви се познајете.” Али, слатка моја, како могу говорити човеку да се жени, кад држи већ жену у кући.

ПАТРОЛЦИКА — А штета, добар момак. И та рабадијина је, што кажете, добра девојка.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Како да не! А има и педесет дуката на књижицу. Сав тај новац дао би Тома уз девојку. Па онда...

ПАТРОЛЦИКА — Па онда, друго је то. То је једна фамилијарна девојка. Богами кад би ви прогорили Сими.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Ама како забога да му проговорим код живе Јуле.

ПАТРОЛЦИКА — Право да вам кажем, кад се човек зрело размисли, изгледа да он њу баш не воли толико како се мисли.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — А по чему ви то мислите?

ПАТРОЛЦИКА — Па тако... Друго је било, док је била туђа жена, а друго је сад, кад му се уселила у кућу. Што кажу, знате, друкча је јабука на дрвету, а друкча је међ' зубима. Ето видите, баш прекјуче... ју, слатка, само да се то не чује...

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Гле сад. Зар од мене да се чује та реч. Та не можете је кљештима ишчупати.

ПАТРОЛЦИКА (поверљиво) — Само да ја хоћу, знате, мо-гла бих бацити ватру у њихову кућу. Прекјуче, знате, само молим вас задржите то за себе, ја као стојим пред капијом, после вечере, а Сима долази из кафане, па мене овако (штипне Фрау-Ленчику за образ).

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Ију, шта ми кажете?

ПАТРОЛЦИКА — Јесте.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Па шта сте му ви на то казали?

ПАТРОЛЦИКА — Таки сам му казала: молићу, извините, нисам ја од таквих.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Но, ко би то рекао? А да није случајно, забога?

ПАТРОЛЦИКА — Па како, случајно, молим вас. Где сте ви чули да човек неку женску случајно штипне, и то за образ.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Па јест што кажете. Случајно човек стане женској на ногу, на сукњу, или је гурне, или тако нешто.

ПАТРОЛЦИКА — Па дабоме. Е молим вас кажите сад сами, да он воли Јулу, зар би то чинио?

Х

Бандистовица изађе из својих врата са кафеном шољицом, прелази преко авлије, те долази до врата Удовичиних, отвори их, а она остане на вратима.

БАНДИСТОВИЦА — Богати, комшика, позајми ми мало соли. Онај мој отишао да буде грађанин, па нема ко да ми купи (пружи шољицу унутра).

ПАТРОЛЦИКА (Бандистовици) — Богати, Като, ти си бар паметна жена, што си га пустила да буде грађанин, да га само после господин Миле узме на зуб.

БАНДИСТОВИЦА — Ех, нека господин Миле најпре скине све које је досада повешао на зубе.

Прими шољицу са сољу коју јој додаје Удовица, па одлази у свој стан.

ХИ

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Знате, једнако ми је памет на то што сте ми причали.

ПАТРОЛЦИКА — Па зато вам и кажем, могли би и проговорити. Та би рабацијина била здраво добра прилика за њега. А севап је и због оног несрећног Јове, можда би се човек отргнуо од пијанства, кад би му се жена вратила.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Још каква је прилика Живка. Та он би са педесет дуката могао да отвори и своју радњу. Ето ми, у овом крају, ионако немамо касапницу. Здраво би добро радио.

ПАТРОЛЦИКА — Па што не учините, Фрау-Ленчи! Ја да сам на вашем месту, проговорила бих, бога ми. То би био просто спас, проговорити му.

ФРАУ-ЛЕНЧИ (размишља) — Па... ако нађем прилику... могу и проговорити.

ПАТРОЛЦИКА — А што му не би баш одмах проговорили. Ја бих, бога ми, то тако, зашто ту ваздан да завијате и тражите прилике.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Па знам, али... не могу тек пред Јулом говорити.

ПАТРОЛЦИКА — То јесте, не иде! Али знате шта? Могла би то баш да буде једна проба. Ја бих лепо отишла тамо да правим визиту, па бих Сими казала, да имам с њим нешто насамо да разговарам, па ако он неће насамо да разговара, онда се зна колико је сати, а ако он отера Јулу, онда — онда се опет зна колико је сати.

Удовичина деца се потуку и расплачу. Миша и Лаза дотрче и говоре кроз плач. Појави се Удовица.

ХП*

ЛАЗА — ... разбио бати главу.

УДОВИЦА — Јух! Јух! Да није око?

ЛАЗА — ... није око!

УДОВИЦА (грува у леђа Мишу и гура у врата, такође и Лазу) — Убио вас бог да вас убије и мајка божја. Гром вас спалио, да бог да, не дате ми један сат мира.

Удовица улази за децом.

ХШ

ПАТРОЛЦИКА (Фрау-Ленчи која је обратила пажњу на децу) — Оставите их, бога вам; сваки дан по једном разбију главу... Него... шта мислите о томе; то би одиста била једна права проба.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Па зар сад да идем?

ПАТРОЛЦИКА — А зашто као не би сад?

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Па јесте... кад је већ ту, код куће.

ПАТРОЛЦИКА — Таман ће скоро ручак, па о ручку после да разговарамо о томе шта он одговори.

ФРАУ-ЛЕНЧИ (нећка се) — Ако ви тако мислите?... А кажете, да му пред њом кажем, да имам с њим насамо да разговарам?

ПАТРОЛЦИКА — Па дабоме.

ФРАУ-ЛЕНЧИ (диже се) — Право да вам кажем, волела бих да се то сврши.

ПАТРОЛЦИКА — А тек ја! Но, што би волела само Јулу да видим, кад обори нос, па се као попа врати мужу. 'Ајде баш идите, а ја идем да исечем флекуце за суну.

* Сцена са децом је дописана. Нема улога деце, већ само реплике Удовице. С. Ц.

Патролцика улази у своја врата. Фрау-Ленчи одлази и улази у стан Симин.

XIV

ИЗВРШИТЕЉ (излазећи први с актима под мишком) — Дакле, по остављеном року ја нећу ни дана чекати.

ПРАКТИКАНТ (дође за Извршитељем) — Добро, добро.

БАНДИСТ (излази за Извршитељем) — Ја немам више посла.

ИЗВРШИТЕЉ — Јок, немаш.

БАНДИСТ — Збогом.

ИЗВРШИТЕЉ — 'Ајдемо и ми. Збогом.

Бандист одлази у свој стан. Извршитељ одлази са жандармом и грађанином.

XV

ПРАКТИКАНТ — Госпа Сојка!

ПАТРОЛЦИКА (на вратима) — Ви сте, господин Миле? Шта је, однели вам ствари?

ПРАКТИКАНТ — А не, пописали само, а поставили ми овог бандисту за стараоца. Али нека, изиграју ја то. О, изиграо сам ја мало веће законе. Него хтео сам да вас молим, дајте ми 'армонику.

ПАТРОЛЦИКА — Да вам дам, господин Миле, како не бих! (увуче се, па се опет појави додајући му хармонику).

ПРАКТИКАНТ — А... овај... (осврће се) вечерас? Милисав ће бити на линији?

ПАТРОЛЦИКА (стидљиво) — Па... биће.

ПРАКТИКАНТ — Да дођем?

ПАТРОЛЦИКА (стидљиво) — Боже, господин Миле, ви све то, па то.

ПРАКТИКАНТ — Да дођем?

ПАТРОЛЦИКА — Али доцније, кад сви полагају. Немојте, као пре неко вече, јер знате да нас ова вешерка фаћа.

ПРАКТИКАНТ (усхићено) — Не брините! (загрли 'армонику) Сад идем да свирам ону песму што је ви волите: „Сећаш ли се оног сата?”

ПАТРОЛЦИКА — Још нешто, господин Миле. Немојте још за кој' дан предавати оно писмо кварту, оно за Јулу.

ПРАКТИКАНТ — Зашто не, молим вас. Ја мислим да ми не треба више ни једног часа да трпимо тај неморал у кући.

ПАТРОЛЦИКА — Нека немојте. Правила сам ја сад другу пробу, па да видим како ће да испадне.

ПРАКТИКАНТ — Добро, како ви кажете. Дакле (осврће се) после десет, откачите кукицу на прозору.

Практикант одлази у свој стан. Патролцика остане на својим вратима те слуша, јер је Практикант чим је ушао у свој стан почео да свира „Сећаш ли се оног сата“. Ово свира кроз целу ову и идућу сцену.

XVI

Бандист излази из свог квартира без инструмента са једним тањиром. Пошао је да купи нешто.

БАНДИСТ — Дабоме, сад свира, свира извршитељ-полка.

ПАТРОЛЦИКА — Боље би било, мајстор Франц, да сваки гледа своја посла.

БАНДИСТ (задовољно се цери и наставља пут) — Му до-несел ноте од добош-валцер.

Бандист одлази.

XVII

Јула се појављује на својим вратима. Прилази Патролцики.

ЈУЛА — Комшика!

ПАТРОЛЦИКА (задовољно и пакосно се смејући у себи) — Шта је, Јуло?

ЈУЛА — Ама, питала бих те нешто.

ПАТРОЛЦИКА — Што па да ме не питаш?

ЈУЛА — Да ми кажеш искрено?

ПАТРОЛЦИКА — Ју, а како бих ти друкче и казала, Јуло, ја друкче и не умем. Мене Милисав због искрености увек грди, каже: Не треба да си тако искрена са данашњим светом. А ја отворена срца, па не умем друкче.

ЈУЛА — Ова Фрау-Ленчи до мало час је разговарала с тобом.

ПАТРОЛЦИКА — Јест, звала сам жену на ручак, па тако разговарамо да нам прође време до ручка.

ЈУЛА — Није ти казала шта има она са Симом?

ПАТРОЛЦИКА — А кој' ће је знати? Нисам је ни питала.

ЈУЛА — Шта има она насамо с њим да разговара.

ПАТРОЛЦИКА — Е па, Јуло, немој тако. Фрау-Ленчи је, што се каже, светска жена. Иде по кућама, па може да је искрсао какав посао за Симу. Шта знаш?

ЈУЛА — Ако је посао, што не може преда мном да разговара?

ПАТРОЛЦИКА — А откуд ти ја то знам, Јуло? Мене се никад не тичу те светске ствари, па и не питам. Гледам само своју кућицу и своја посла, па ништа лепше од тога. Не волим ни да ми каже неко нешто, кад ми се не тиче. Ето баш Фрау-Ленчи пође тамо к' теби, па узме да ми говори: „Госпа Сојка, идем до Симе, хоћу да му кажем...” а ја јој запушила шаком уста, па јој кажем: „Немојте, Фрау-Ленчи, мени говорити. Нећу да чујем, шта ћете му казати. Кажите му, шта хоћете, али немојте мени говорити.” Ето, таква сам ја.

ЈУЛА — Слушај, комшика. Ја знам шта она баје. Знам добро, нека ми се не претвара. Али, реци ти њој, да ће јој Јула почупати косе све до последње длаке.

ПАТРОЛЦИКА — Боже, Јуло, а зашто? Добра жена, а она тебе не мрзи, увек о теби добро говори.

ЈУЛА — Каква је да је, за себе је, нити ми треба њена добра реч. Али то што ти кажем, реци јој. Знам ја добро; причала ми је Љуба кафецика, по целом је комшилуку говорила, како би Живка рабацијина била добра прилика за Симу. Нека се она окане Симе и нека му не тражи прилике, јер ће је изести ђаво.

ПАТРОЛЦИКА — Ију, Јуло!

ЈУЛА — Ето то што ти кажем, па реци јој слободно.

ПАТРОЛЦИКА — А што бих јој говорила. Таман си нашла ко би преносио речи.

ЈУЛА — Реци јој, боље је за њу да јој кажеш.

Издајека се чује потмула ларма, као промукло певање и свирање ћеманета. Јула се тргне, пресече разговор и ослушкује. Једна комшика пролазећи улицом са два хлеба под мишком, задржи се на капији.

XVIII

ЈЕДНА КОМШИКА — Јуло, о Јуло!

ЈУЛА — Шта је?

ЈЕДНА КОМШИКА — Склони се, богати, ено га онај твој
опет забалавио (одлази својим путем).

ХИХ

Јула тркне до капије, погледа низ улицу, па се брзо
врати.

ЈУЛА — Јова!

ПАТРОЛЦИКА — Па он то сваки дан тако. Сиромах!

ЈУЛА — Да се склоним код тебе, комшика, док не прође?

ПАТРОЛЦИКА — Па склони се.

ЈУЛА (пође у њена врата, па се врати) — Комшика, проговори му и ти, нека се макне са капије. Знаш га, какав је кад се напије, закачи се ту па ларма, виче, скупи се цео сокак. А после... знаш, какав је Сима, бојим се опет ће га истући. Знаш, како га је премлатио пре неки дан. Молим те, проговори му и ти.

ПАТРОЛЦИКА — Ама тешко је то пијана човека усаветовати.

ЈУЛА — Реци му нека се макне. Попрети му Симом. Кажу му да је Сима код куће и да је љут. Он га се боји.

Песма сасвим близу. Јула се увуче у Патролцикин стан, па затвори врата за собом.

ХХ

Јова, пијан посрће. Скинуо капут и носи га на штапу. За њим свира у ћемане једно Циганче.

ЈОВА (пева промукло) —

Скини жену с тавана,

Па носи код Аврама

Нек' пазари,

Што јој срце мари...

На његов глас појаве се на својим вратима: Удовица, Бандистовица, Свастика, Практикант.

ЈОВА — Стој! Друго да свираш. Једну сватовску. Свирај оно: „Јеси ли' чуо да сам испрошена? Испрошена и прстенована.”
Ето, то да свираш.

Циганче свира.

ЈОВА — Тако, то! Па ћу да ти обесим један пешкир и да ти прикачим рузмарин, па од јутра до мрака то да свираш овде, пред овом кућом... Овде, код ове капије...

ПАТРОЛЦИКА (пришла ближе Јови) — Богати, Јово, што не идеш лепо својим путем, него се увек мораш да закачиш за нашу капију. Шта се тебе тиче ова кућа.

ЈОВА — Тиче ме се, мене се тиче ова кућа. То немој други пут да ми кажеш, госпа Сојка, да се мене не тиче ова кућа. Свирај, бре, „Пред твојом сам ево кућом.”

Циганче свира. Јова покушава да пева. Свет се окупља.

ПРАКТИКАНТ — То је само једно изазивање без надлежног циља.

ЈОВА — Ти да ћутиш, господине. С тобом ја ништа немам... Теби част и поштење.

ПРАКТИКАНТ (чисто поносно) — Молим.

ЈОВА — А ја с ким имам посла, зна се. Цео свет зна, а који не верује, нека иде па нека чита црквене протоколе. Тамо пише, да сам ја један фамилијаран човек. Свештеник је записао црно на бело: Јова Трифковић и његова супруга Јула. Ето, то мени црква признаје, а свет ми не признаје.

УДОВИЦА — Па, Јово, и свет ти то признаје.

ЈОВА — Немој, тетка Лено, да грешиш душу. Не признаје, аја, нико ми не признаје. Нико мени није пријатељ... само један Бог... а није ни он, и он је дигао руке од мене. Сви, сви сте моји непријатељи... а шта сам вам учинио... (расплаче се) Ништа, никоме нисам учинио! А свет ми не признаје, тетка Лено. Ето, ди је моја жена, кад ми свет признаје?

ВЕЩЕРКА (појављује се на својим вратима) — Тражи је ако ти треба. Нећемо ти је ваљда ми донети на тацни.

ЈОВА — А, тражи је, тражи! Па је л' је тражим, а ви кажете: прођи с миром! Је л' то лепо од вас, да ви мени кажете: прођи с миром! Свирај, бре, шта си начуљио уши па слушаш разговоре... то није за тебе. Свирај... нешто онако за плакање, да сви плачу, сви ови овде што их видиш, да плачу. (Циганче свира, а он се дере) Јаој! Ко има срце нека плаче!

ПРАКТИКАНТ (Удовици) — Проговори му ти тетка Ленка, тебе је и пре послушао.

УДОВИЦА — Слушај, Јово, овде је код куће Сима, а знаш га, каки је и како те је прекјуче тукао што си лармао овде на капији.

ЈОВА — Ако... нек' ме туче... то је моја судбина. Није мене тукао он, него моја судбина!

УДОВИЦА — Па немој да га дражиш, синко, него макни се. Ако што имаш с њим тражи судом, а немој тако.

ПАТРОЛЦИКА — И ја му то говорим.

ПРАКТИКАНТ — Разуме се, то је правилно, обратити се надлежним путем.

БАНДИСТОВИЦА — Па тужио се човек, па му ништа не помаже.

ВЕШЕРКА — Јест, ал' кажу није ударио на тужбу марку, па зато му не вреди.

БАНДИСТОВИЦА — Оно, како је дошло време, не можеш више ни да умреш без марке.

ПРАКТИКАНТ — Ја само нећу да се мешам у те фамилијарне ствари, а ја кад бих му написао тужбу, видео бих ја, ко би је одбио.

ПАТРОЛЦИКА — И боље, господин Миле, немој да се мешате у те фамилијарне ствари.

Јова је узео камен и хоће да потегне на Симинова врата.

ЈОВА — Склони се! Склони се! Хоћу да гађам врата!

ПАТРОЛЦИКА — Јово! Немој Јово!

БАНДИСТОВИЦА — Јово! Немој Јово!

УДОВИЦА — Јово! Немој Јово!

ВЕШЕРКА — Јово! Немој Јово!

Бандистовица и Вешерка хоће да му узму камен.

Јова не да.

ЈОВА — А што немој! Ја сам је хранио хлебом, ја могу и да је ударим каменом. Таква је божја заповест: кој' тебе хлебом, ти њега каменом. Немој, је ли... а што не изиђе на врата кад чује мој глас, а? Што не изиђе, питам ја вас? Јесам ли ја законити муж или нисам, то хоћу да знам. А он је кукавица, нек' изиђе он, ако сме, нек' изиђе овамо, син мајчин... Што се крије.

БАНДИСТОВИЦА — Ћути, богати!

ЈОВА — Нећу да ћутим, хоћу да кажем, нека ме чује... нека чује.

Јова ухвати прилику и баци се каменом те разбије прозор на Симином квартиру.

ЈОВА — Ево ти!

XXI

Сима се појави на својим вратима држећи за једну ножицу треножну столицу.

СИМА — Шта је, ко је то?

Бандистовица притрчи Сими да га застави. Свастика се појави на вратима. Притрчи Сими да га застави.

ЈОВА — Ја сам... ја... ево види... Јулин муж!

СИМА — Па шта хоћеш?

ЈОВА — Хоћу моју жену... дај ми...

СИМА — Чекај да ти дам.

Полети. Сви га моле.

БАНДИСТОВИЦА — Не, комшија, ако Бога знате!

УДОВИЦА — Забога, људи, не дајте!

ЈОВА — Ходи, ходи овамо, синко!

СИМА — Ама, пустите ме! Неће се он смирити, док га не пребијем.

ЈОВА — И нећу се смирити... ја тражим моје право!

ПРАКТИКАНТ (дотрчи Сими) — Па забога, зар не видиш да је пијан. Да је трезан, па хајдете, ал' је пијан.

СИМА — Па нека се макне, кад је пијан!

ПРАКТИКАНТ (отрчи Јови) — Хајде, хајде, лепо пођи. Боље с миром, него с чиром. Ево, и ја ћу с тобом. Хајдемо.

ПАТРОЛЦИКА, БАНДИСТОВИЦА, УДОВИЦА, ВЕШЕРКА (истовремено) — Хајде, Јово, послушај! Боље послушај!

ЈОВА (попусти) — Је л' и ти ћеш са мном?

ПРАКТИКАНТ — Богами, хоћу!

ЈОВА — Добро. Има и сутра дана. Ја ћу доћи опет и сутра и прекосутра и целога свога века долазићу на ову капију.

ПРАКТИКАНТ (узео га под руку) — Дођи, дабоме, само сад хајдемо.

ЈОВА (Циганчету) — Дедер ти напред, па свирај... Свирај оно: „Ала удем, ала знам, еј, туђе жене да варам.“ Али онако нотално, лагано, као кад се свећа гаси.

Циганче засвира и пође. Јова певајући горњу песму са Практикантом за њим, а за њима гомила.

ДРУГИ ЧИН

Симина момачка соба. Право врата и прозор. Гледају у двориште. Крај прозора ониска шамлица. Десно старински орман са фијокама. По њему поређано посуђе, боце и чаше. Лево широк миндерлук. У углу, са исте стране, стари штедњак, који се лети не употребљава. У дворишту, под стрејом, користи се мањи штедњак или, најчешће, мангало. На средини сто и око њега столице. Пре подне.*

I

Бандистовица седи за столом по коме су размештене карте и погађа, бројећи их. Јула стојећи, окренута леђима Сластици, полегла на сто, налактила се, а главу наслонила на руке, па пажљиво прати сваки покрет Бандистовичин. Сластика седи крај отвореног прозора. Попела ноге на шамлицу па на колена метла тепсију те треби сочиво.

БАНДИСТОВИЦА — Један, два, три, четири... опет она. Чекај молим те да се не побркам. (Почне поново бројање) Један, два, три, четири... Један, два, три, четири... Један, два, три, четири... јесте. Црномањаста жена или удовица. Е, баш се наврзла, све она, па она...

ЈУЛА — Она дабоме!

БАНДИСТОВИЦА (скупи мало карте) — Остави, бога ти, само се једиш бадава.

ЈУЛА — Ако, бацај опет!

БАНДИСТОВИЦА — Море, и карте се пролагале. (Меће их у џеп) Лаже човек, а има Бога над собом, те неће карта која нема ни Бога нити може поцрвенети. Не веруј им. Него ако те

* Делписао С. Ц.

је жена научила шта да радиш, а ти то да радиш. Да не слушаш ни мене ни карте, никог да не слушаш.

ЈУЛА (диже се) — Па јест.

БАНДИСТОВИЦА — Је л' на карте гледала или на белег?

ЈУЛА — На белег. Ју, опрости, комшика, ја тебе сасвим заборавила. (Оде до ормана па узме стакло ракијско и једну чашицу) Ју, па и нема.

БАНДИСТОВИЦА — Де, па и не треба.

ЈУЛА (цеди у чашицу) — Ево, таман за једну чашицу. Извол'те.

БАНДИСТОВИЦА (испија) — А кажеш, казала ти све онако отворено?

ЈУЛА (седи на столици) — Па, казала ми. Вели: њему није памет за тобом... не мисли на тебе, ти си му један терет. Ето тако од речи до речи.

БАНДИСТОВИЦА — А каже ли ти, богати, на коју мисли?

ЈУЛА — Толико само каже: није му памет за тобом, за другом му је памет.

БАНДИСТОВИЦА (замисли се) — Не знам шта да ти кажем и како да те саветујем. (Свастици) Немој ти да слушаш наше разговоре, него треби то ђубре. (Јули) Е, што онај мој шамута не уме да купи сочиво. Не уме, сестро, ништа да купи... подвале му.

СВАСТИКА — Не може ни да се очисти, више је ђубрета него сочива.

БАНДИСТОВИЦА — Па дабоме, да је ђубре, а ти само начуљи уши па слушај, па га нећеш никад ни очистити. Што не певаш штогод. Кад жене разговарају, девојке треба да певају.

ЈУЛА — Па зна она све.

БАНДИСТОВИЦА — Ама јесте да зна, зна она више и од мене, него знаш како је, девојке и кад знају више, треба да се праве да не знају.

СВАСТИКА (чистећи) — Па ја се тако правим, а што овде?

БАНДИСТОВИЦА (Јули) — Па добро, сестро, рече ли ти жена штогод како да се смогнеш? Зна она то и кога она поучи, свако се смогне.

ЈУЛА — Рекла ми је да нађем лој од млада бравчета, па да га истопим, те да поспем, колико међ' прсте соли, али соли од које је он јео. И да истружем парче коре од хлеба који је он јео, па да све то налијем водом којом се он умивао, и с тим да

му попрскам хаљине и кревет и јастук, и да попрскам кућни праг и столицу на коју седа и његов алат и све што он рукама прихвати, па ће, вели, да му се обрне памет и тргнуће се.

БАНДИСТОВИЦА (Јули) — Па да учиниш тако.

ЈУЛА — 'Оћу.

БАНДИСТОВИЦА — Реци ми, богати, а је л' се много променио наспрам тебе?

ЈУЛА — Како да није, сестро, како да није. Сасвим други човек. Нема да разговара са мном као пре, ни да каже добру реч. А не долази ни кући као што је пре сваки час. Па сад, сестро, хоће и руку да дигне на мене. Ето прекјуче задржао се у кафани, па му ја пребацила. Зашто... и пре сам увек говорила кад нешто није ваљало, па је примао, а сад... ударио ме. (Плаче). Ударио ме тако душмански, да ме цео дан глава болела.

БАНДИСТОВИЦА — Па шта си радила?

ЈУЛА — Шта сам могла? Плакала сам. Целу ноћ сам плакала, а он... ни да се осврне. Кажем ти, сасвим други човек.

БАНДИСТОВИЦА — Знам како је то. Тако сам ја патила с мојим првим. Ето, због тога сам променила и веру. Није истина што ове алапаче по авлији причају да су ме 'апсили, док сам била нововерка, па да сам као зато обрнула веру. Није богами, него због њега. Због неке Маце тамбурашице, а диг'о човек сасвим руке од куће. И тук'о ме је тако, тук'о сваки час. А ја нововерка и све трпим и све се тешим: „Бог му је заврнуо памет, па ће му ваљда заврнути и шију”. После, већ кад се избежни, а ја видим, боме, да је муж јачи од вере. Па где ћу и шта ћу, него се решим да променим и мужа и веру. И тако оставим њега и узмем овог садањег, па напустим нововерство, па овога почнем ја тући. Истучем га тако, кад претера, па, да видиш, лепо живимо и слажемо се.

СВАСТИКА — Није те срамота да се фалиш с тим.

БАНДИСТОВИЦА (Сvastiци) — Ти кад се удаш, тебе нек туче муж, а ја ћу овако. (Јули) А зашто да га не ударим? По чему човек може жену да удари, је л' зато што је јачи? Е па ако је зато, мој први је био јачи, па ме је тук'о, сад сам ја јача, па тучем ја. Такав је закон и од самог Бога: ко је јачи, тај има право да удари.

СВАСТИКА — Није такав закон. Закон је да је муж старији.

БАНДИСТОВИЦА — Кад се удаш, а ти се држи тог закона.

СВАСТИКА — Па не може то, како ко хоће. Један је закон за све.

БАНДИСТОВИЦА — Јеси ли то у неке новине прочитала. Е баш му га знаш. Па ако не може, ја ћу га променим, и ову веру, ето ти. Ваљда има нека вера у свету у којој и жена има право. (Јули) Ето, кажеш дигао је и руку на тебе, па... нека почне само тако, па шта ћеш да радиш. 'Ајд, кажи само, шта ћеш да радиш?

ЈУЛА — Ја не знам.

БАНДИСТОВИЦА — А само ако се уасио, оно да знаш, нема му краја.

ЈУЛА — Од како ми она несрећа прекорачи праг, такав је.

БАНДИСТОВИЦА — Фрау-Ленчи, је ли?

ЈУЛА — Она. Али ево ти се кунем, комшика, почупаћу јој и то мало косе што има, па ће ћелава ходити по свету.

БАНДИСТОВИЦА — Ех, тако она... ако може коме зло да учини. А оно знаш, и њој су зло учинили људи... остала тако целог живота девојка.

СВАСТИКА — Па зар је то зло?

БАНДИСТОВИЦА — Није зло, док си млада, а после... Ето је, видиш је каква је, вуче се од капије до капије као глува кучка, па само гледа на ког да лане, а кога да уједе.

ЈУЛА — Вала мене је за срце ујела, али ће њу гуја ујести.

БАНДИСТОВИЦА — Ти да радиш како те је жена научила и никако друкче.

ЈУЛА — Па шта друго и могу.

II

Сима (долази) са крвавом кецељом на себи, како се вратио из радње. Носи у новинама кило меса.

СИМА — Добар дан, комшика.

БАНДИСТОВИЦА — Добар дан, мајстор Симо. А ја рек'о да отребим сочиво за ручак, па лакше ми овако уз разговор.

СИМА — Па ако, ако комшика. (Јули) Ево ти ово месо, па баци на жар.

ЈУЛА (узима месо) — Хоћу ли све или да оставим пола за довече?

СИМА — Остави пола. (Бандистовици) Шта ради Франц, не чујем га већ два дана да дува у трубу?

БАНДИСТОВИЦА — Право да ти кажем, Симо, и мени самој досади тако по који пут кад дува. Е али шта ћеш, таква им је ваљда та њихова фајта. Да им је по цео дан да свирају.
СИМА — Море, нек свира, кад му није тешко.

Напољу се чује нека ларма.

БАНДИСТОВИЦА — Шта је то сад?

СВАСТИКА — Опет нека свађа.

БАНДИСТОВИЦА — Биће да је Прока дошао.

Отворе прозор и нагну се. Хорна засвира, а Бандистовица се одмах тргне с прозора.

БАНДИСТОВИЦА — Ено се умешао опет онај мој. Ама убио га бог да га убије, кад год се жене посвађају, а он им свира. (Сvastiци) 'Ајдемо.

ЈУЛА — Ди ћеш, богати?

СИМА — Остави га, нек' свира.

БАНДИСТОВИЦА — А морам, не дам му да се меша. Збогом.

ЈУЛА (испраћајући је) — Мал' не заборавих. Метни, комшика, један грумен шећера у воду, па да видиш како ће брзо да проври сочиво.

Глас споља

ВЕШЕРКА — Почисти најпре испред своје куће.

Јула испратив Бандистовицу и Свастику, остане на вратима да посматра свађу.

III

Сима је извадио из појаса пуну мараму никлова, па је развио на сто те их броји и слаже у стубиће. То он броји ситан новац од пазара, па ће затим правити фишеке. После извесне паузе:

СИМА — Јуло!

Јула уђе и затвара врата.

IV

СИМА — Ено тамо под јастуком има старих новина, додај ми једне да завијем овај пазар.

Јула одлази до миндерлука те му доноси новине које су биле под јастуком. Сима сече од новина квадрате и завија фишеке.

СИМА — Је ли ме ко тражио?

ЈУЛА — А ко би имао да те тражи?

СИМА — Па... тако! Да ме није тражио газда Риста?

ЈУЛА — Он те никад не тражи код куће. Сваки дан сте у кафани заједно, па што би те код куће тражио?

СИМА — Па то јесте.

ЈУЛА — Него ти не питаш то због газда Ристе. Знам ја зашто ти то питаш.

СИМА (погледа је) — Е? А зашто корсем?

ЈУЛА — Па питаш зато што чекаш неко да ти дође.

СИМА — То си, видиш, погодила. Да не чекам, не бих те ни питао.

ЈУЛА — А знам и кога чекаш.

СИМА — Е?

ЈУЛА — Доћи ће опет Фрау-Ленчи, је ли?

СИМА — Па... можда ће доћи, ако има посла.

ЈУЛА (после извесне паузе) — Слушај, Симо. Каж ми право, шта ће теби та жена; шта ти имаш с њом?

СИМА — Шта имам да имам, шта се то тебе тиче? Јеси ли ми ти мој господар? Хоћеш ли да ми наређујеш с ким да разговарам, с ким не?

ЈУЛА — Не кажем, али...

СИМА — Шта али?

ЈУЛА — Мислиш ти, богати, да ја не знам, шта ти имаш са том опајдаром?

Сима напушта посао, дигне се. Прилази јој, метне руке натраг и загледа јој се у очи.

СИМА — Је л' знаш?

Јула ћути. Он је премери од главе до пете, па се враћа и опет седа за сто, те броји оне завијене фишке, умаче писаљку у уста и бележи штрикле на једном крајичку новина. После извесне паузе одлучи се најзад

ЈУЛА — Јеси чуо, Симо, мене се не тиче шта ти имаш са том женском, али само... она ми у кућу не сме више доћи, па макар шта било.

СИМА — Е, богати? А у чију то кућу не сме она доћи?

ЈУЛА — У моју и... твоју, док сам ја у њој.

СИМА — 'Ајде, 'ајд, 'ајде, 'ајд.

ЈУЛА — Ја сам јој то поручила по коме треба.

СИМА — Сад ће она доћи, ја њу и чекам, и ти ћеш лепо да јој скуваш кафу. Разумеш!

ЈУЛА — Може, ако ме исечеш на комаде.

СИМА — Хоћу да те исечем, него шта!

ЈУЛА — Можеш, ама ћеш после да имаш посла...

СИМА (остави посао) — Е, баш те данас сврбе леђа, видим да те сврбе леђа. С ким ћу да имам посла, хајд говори, с ким ћу да имам посла? С твојим мужем ваљда?

ЈУЛА — Па и с њим, ако хоћеш!

СИМА — Таман, такав и јесте за тебе да те брани.

ЈУЛА — Какав је да је, само ти немој да му се смејеш. Због тебе је такав.

СИМА — 'Ајд, гледај своја посла. Ти знаш како ја свршавам разговор, кад ми много присвирујеш. Иди тамо па испржи оно месо. Гладан сам, хоћу да једем.

Јула би хтела да каже нешто, али се уздржи. Повуче се натраг, узме месо са ормана и пође напоље. Изиђе на врата, па се намах врати и тресне оно месо на орман.

СИМА — Е, шта је?

ЈУЛА (јетко) — Ево је иде!

СИМА — Хајде иди, пржи месо.

ЈУЛА (упорно) — Ја ти га, вала, нећу испржити, па ме сву исекао.

V

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Добар дан, добар дан желим.

СИМА — Добар дан, Фрау-Ленчи.

ФРАУ-ЛЕНЧИ (Јули) — Како сте ви, Јуло? Како добро изгледате? Ја увек, знате, кажем нашој госпа Сојки: Јула здраво добро изгледа.

СИМА — Седите, Фрау-Ленчи.

ФРАУ-ЛЕНЧИ (седајући) — А шта ви то радите, бројите пазар?

СИМА — Па морам газди да носим.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Баш сте ви неки вредан момак. Ја увек кажем тако: овај Сима, здраво вредан момак.

СИМА — Па шта ћу, мора се радити.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Ви би, богами, лепу пару правили, кад би имали своју радњу.

СИМА (Јули) — Иди испржи то месо.

ЈУЛА — Нека, после ћу, кад оде Фрау-Ленчи.

СИМА (строжије) — Иди сад испеци, сад ми се једе.

ЈУЛА — Немам жара.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Е па кад нема жара, немојте је терати. Шницла, знате, не може се пећи без жара.

СИМА — Хм! (Фрау-Ленчи) Шта има ново, Фрау-Ленчи? (седа).

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Ново? Откуд бих ја то знала? Ох, да! Чули сте за Раку пекара да је ухапшен синоћ.

СИМА — Је л' овај, што седи у Радивојевој кући? А зашто?

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Па, затекли га... оставите, молим вас. срамота и да вам кажем. Но, ви то већ и сами можете погодити.

СИМА (Јули) — Јуло, дај нам по чашу ракије.

ЈУЛА — Нема ракије.

СИМА — Па јесам ли синоћ купио пола литра?

ЈУЛА — Испило се... имала сам госте.

СИМА (вади два гроша и баца на под, осорљиво) — Иди па купи. (Она не диже новац. Диже се с места и прилази јој): Чујеш ли, иди па купи.

Јула уздахне тешко и погледа га попреко. Сагне се, скупи новац, узме једну флашу с ормана и оде.

VI

ФРАУ-ЛЕНЧИ (осврћући се за њом) — Шта јој је? Је ли љута?

СИМА — Шта вас се тиче. Него, како стоји ствар; имате ли што да ми кажете?

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Како да немам, забога; пуну вешкорпу новости. Била сам опет јуче.

СИМА — Па баш навалили, а?

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Девојка, знате, она навалила. Каже: или њега, или... то не можете чисто веровати... то вам је, знате, као оно кад Дона Изабела пише ритеру Енрику да ће се отровати...

СИМА — А је ли та Изабела баш тако?

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Штета што вам не могу испричати тај дивни роман. Али то је класик. А отац, знате, каже мени: ако ви, Фрау-Ленчи, кажете, ја ћу дати своје дете.

СИМА — И шта још кажу?

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Па... за паре онако стоји, како сам вам казала. Педесет дуката с тим да отворите радњу. Зар то није лепо?

СИМА — А је л' у руке да ми да новац?

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Дабоме.

СИМА (размишља) — Могоа бих отворити радњу.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Треба дакле да ми кажете, да ли да кидам?

СИМА — Требало би, него...

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Ово је већ трећи пут како долазим, а ви сте тако... не можете да се решите.

СИМА — Није то, него право да вам кажем... не знам шта ћу с овом?

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Са којом, молим вас?

СИМА — Па, са Јулом. Узео сам је на душу, па... (размишља) не могу тако.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Ја нећу, знате, да се мешам у то, али ви сте млад човек, ви морате гледати своју срећу. Знате, то није мала ствар кад ви сутра отворите своју радњу. Ето овде баш нема радњи... сви би код вас пазарили. Ви би се, знате, звали „газда Сима“. Како је то лепо, у тим годинама па газда Сима.

СИМА (упадајући и сам у размишљање) — Отворио бих у почетку мали дућанчић, колико да имам свој ћепенак, па после, ако би ме послужила срећа...

ФРАУ-ЛЕНЧИ (прекида му реч) — И која је то молим вас женска, која не би пазарила код једног таквог... Ви би здраво брзо направили велику радњу и били би баш онако прави правдати газда Сима. Јер ви треба да знате да Тома рабација има још пара; лаже он да има само педесет дуката. Ал' нека само да он то сада, па ћемо лако после да му извучемо још. Нека нисам ја Фрау-Ленчи, ако му још не извучемо за вас.

СИМА (размишља) — Тако је... има он још.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Па зато, знате, једампут треба да ми кажете: да или не.

СИМА (размишља) — Овај... не могу данас да вам кажем. Треба с Јулом некако на леп начин. Што кажу, делили смо со и хлеб... па... То ћу ја вечерас, па ћу вам сутра казати.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Добро, али... да прођем крај дућана, је л' те?

СИМА — Јест, боље је да прођете крај дућана. Овде је код куће незгодно због ње.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — И мени је незгодно. А има Фрау-Ленчи добар нос, видим ја колико је сати. Она сумња већ, па ме не трпи... је л' те?

СИМА — Ама што се то вас тиче... (Спази да иде Јула) Пст... Дакле тако кажете за Раку пекара, прескакао туђ плот, а?

VII

Јула улази. Меће пола литра ракије на сто и доноси с ормана две чашице, па их ставља на сто.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Да, знате, али замислите ту глупост, прескакати плот са корпом и перецима. Којешта.

СИМА (сипао јој је ракију) — Дете, испите једну, Фрау-Ленчи.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Верујте, не могу. Ја пијем ракију само тако, кад је неки порођај.

СИМА — Ама испијте!

ФРАУ-ЛЕНЧИ — А зар нећете и ви, Јуло, једну?

СИМА — Хоћеш, Јуло?

ЈУЛА — Нећу. Не пије ми се.

СИМА — Добро здравље, Фрау-Ленчи! (куца се).

ФРАУ-ЛЕНЧИ — И дај Боже срећу! (испија и одмах се диже). Ја знате морам, имам много посла.

СИМА — Зар нећете још једну?

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Не, хвала, морам да журим. Што не дођете који пут, Јуло?.

Јула не одговара, већ је презриво одмери.

ФРАУ-ЛЕНЧИ (наставља) — Збогом, газда Симо, фала на части. Збогом, Јуло! (одлази).

СИМА — Збогом, Фрау-Ленчи (испраћа је до врата).

VIII

Сима се вратио до стола, извадио из џепа шарену мараму, простро је по столу и метнуо у њу оно неколико фишека никлова. Везао мараму, узео шубару са кривета, па хоће да пође. Јула није мрднула са свога места, нити је погледала за Ленчиком. Кад је Сима везао у мараму новац и пошао, стане пред њега.

ЈУЛА — Слушај!

СИМА — Имам посла.

ЈУЛА — Имаш ти најпре са мном посла. Мислиш ли ти, да ја не знам шта ти шапћеш са том жентурином?

СИМА плане. Ваци шубару с главе и тресне мараму с новцем о сто.

СИМА — Шта знаш?

ЈУЛА — Знам то, видиш, да си ме варао и измаио од мужа, знам то, видиш, да се мој муж због тебе пропио, напустио и занат, напустио и себе, те га пијана вуку патролдије.

СИМА — Никад бољи није ни био.

ЈУЛА — Био је, о, био је, док му се ти ниси увукао у кућу; док није сазнао да му жену вараш и док ја нисам дигла руке од њега. Пропио се од невоље коју си му ти бацио на главу, па кад ти је то мало било, а ти си ме, усред бела дана, и оteo од мужа.

СИМА — Па, ако те је жао, а ти врати му се.

ЈУЛА — Сад, је ли; сад врати му се! Срам те било! Сад кад ја пред светом нисам оно што сам била, сад, кад ја нисам више жена и кад он није више човек — сад ме шаљеш на траг.

СИМА — Е па ти седи овде. . . нико те не тера.

ЈУЛА — Нико ме не тера, је ли. . . а довео се провададику у кућу. Пред мојим носем просиш девојку.

СИМА — Ко проси?

ЈУЛА — Ти! . . . ти! . . . Мислиш ти, ја не знам.

СИМА не одговара. Гледа у земљу.

ЈУЛА — Али упамти, Симо, кржаве ћеш сватове сватовати.

СИМА — Шта ти је данас, море!

ЈУЛА — Упамти што ти рекох. Мислиш ти, пустићу те ја, да играш са мном као мачка с мишем. Ако си то хтео, требао си другу жену да нађеш, а ниси требао да ми рушиш кућу.

СИМА — Доста је, јеси ли чула? Пустио сам те да кевћеш, па мислиш слушаћу те док је теби воља.

ЈУЛА — Слушаћеш, боме, и нећеш тамо где си наумио.

СИМА — Је л' ћеш ти да ми станеш на пут?

ЈУЛА — Јест, ја.

СИМА — Слушај море, немој да те ђаво носи! Упамти да ћу радити онако како ми је воља и како ме моја памет учи, а теби ако се не свиђа, ено врата, а ено и капије.

ЈУЛА — Радићеш како ти је воља?

СИМА — Јесте.

ЈУЛА — И женићеш се, је ли?

СИМА — Јесте, и женићу се.

ЈУЛА (буса се у груди) — Е нећеш, сине мајчин, док сам ја жива.

СИМА — Не дери се!

ЈУЛА — Нећеш, нећеш!

СИМА (приђе јој и ухвати је чврсто за руку) — Хоћеш ли ћутати, да ми се не збира комшилук?

ЈУЛА — Нека се збира и нека чује бруку.

СИМА — Е, кад нећеш да ћутиш, а ти бери прње, па хајд из куће! (гура је).

ЈУЛА (цикне и полети да му се унесе у очи) — Зар ја из куће?... зар ја?... само мртва... изнеси ме мртву.

СИМА (дочепа је опет за руку) — Прње, па из куће, чујеш ли!

ЈУЛА (пљуне га у лице) — Пфуј, срам те било, хуљо једна!

СИМА (задршће целим телом, обрише рукавом пљувачку с лица и плане од беса) — Зар ти... зар ти мене да пљунеш! (груне је песницом у леђа).

ЈУЛА (писне) — Разбојниче!

СИМА (бади је на земљу) — Зар ти... није ме ни мој отац пљнуо... ти... ђубре једно!...

ЈУЛА — Помоћ, људи, уби ме!

СИМА (тукући је) — Ђубре!

ЈУЛА — Јаој, уби, уби ме...

IX

Бандистовица наилази прва, остали за њом.

БАНДИСТОВИЦА — Куку мени, шта је то?

Сима се тргао од Јуле па стао код стола и гледа их све, сав узбуђен и узрујан.

ЈУЛА (лежи на поду) — Ето... уби ме... уби разбојник.

УДОВИЦА (прилази са Бандистовицом, да је придигну) — Устани! Јуло, (дижу је).

ЈУЛА (придигла се те седи на поду. Она је раскрвављена чела) — Уби... уби!...

УДОВИЦА — Устани, богати!

ЈУЛА (како се при дизању прихватила за главу, окрвавила је руку, па кад види на руци крв, а она врисне) — Шта је ово? Крв? Куку, мени!... Убио ме разбојник!

БАНДИСТОВИЦА — Није де, дајте мало воде да оперемо.

ЈУЛА (отргне се и дочепа огледало, огледа се, па врисне, а

огледало баца о земљу) — Душманине! Убицо! (Приђе му и унесе му се у очи). Упамтићеш за ово! (Одјури бесно кроз гомилу).

ВЕШЕРКА (Милошу) — Пођи, Милошу, за њом, да не учини какво зло! (Милош излази).

X

ПАТРОЛЦИКА (после извесне паузе) — Па шта је то било, Симо?

СИМА — А што се то вас тиче. Гледајте ви свога посла.

ПАТРОЛЦИКА — Па јест, што кажеш, и не тиче нас се.

ВЕШЕРКА — Свако нека гледа себе.

XI

МИЛОШ (вратио се) — Она оде у квартал.

ВЕШЕРКА, УДОВИЦА, БАНДИСТ, ПАТРОЛЦИКА, ПРАКТИКАНТ (у исто време) — У квартал?

БАНДИСТОВИЦА — У квартал? Па јесте, што се чудите, хоће жена да тужи.

ПАТРОЛЦИКА — Ја, боме, нећу сведочити. Нисам ништа видела.

ВЕШЕРКА — А шта ниси видела, кад си видела, као и ја. Лежи жена сва у крви. . . Ето толико знам.

ПРАКТИКАНТ — Видели смо, не може се рећи, да нисмо видели.

СИМА (гледао их је бесвесно, па се на један мах ухвати за столицу) — Доста је! Напоље, па сведочите што хоћете, али ме оставите на миру!

ПАТРОЛЦИКА — Па ми као. . .

СИМА — Доста је, кад вам кажем, и оставите ме да не прострем још кога овде!

МИЛОШ — Право каже човек, шта се нас тичу његова посла. (Вешерки) Хајдемо, богати!

Милош и Марија (Вешерка) одлазе. Патролцика, Практикант, Бандистовица, Бандист, Удовица полазе за њима гунђајући.

XII

Сима сам. Кад су сви отишли, отиде и затвори врата и седа уморан за сто. Налије чашу ракије из боце која је заостала на столу после посете Фрау-Ленчине, па испија на душак. Из авлије, кроз отворен про-

зор, допиру гласови оних што су се искупили и коментаришу догађај.

Глас споља: Ено га Јова!

Сад се већ чује гласно промукла песма Јовина, која затим престаје, а чује се напољу, мало даље од прозора, жив разговор. Сима се диже, прилази прозору и гледа напоље.

СИМА — Милошу, Милошу, уђи богати, овамо!

ХИИ

МИЛОШ (улази) — Шта је, Симо?

СИМА — Хтео сам да те замолим, зовни Јову овамо. Хтео бих са њим да проговорим.

МИЛОШ — Зар мислиш да ће доћи?

СИМА — Реци му нека не слуша жене, ја ћу му све поштено казати, шта је било и како је било. Кажи му слободно, нека дође, нећу му ништа, само... да проговоримо као људи... хоћу од мене да чује.

МИЛОШ — Ако само хтедне! (излази).

ХИV

Сима опет (отишао) до прозора и гледа напоље.

Мало затим говори.

СИМА — Ходи... ходи, Јово — тако ми Бога нећу ти ништа... да разговарамо (одмиче се од прозора).

ХV

Јова стане на врата и наслони се на рагастов, те је једном ногом напољу.

ЈОВА — Шта хоћеш... Ништа ја с тобом немам, и нећу да имам.

СИМА — Ама немој тако, Јово, уђи. Ако сам ти и згрешио и греху ваљда има краја. Уђи, молим те...

ЈОВА — Јок... овако... само једном ногом да згазим овај праг и... само једним уветом да те чујем.

СИМА — Зашто да нас слуша свет. Уђи, седи као човек... да разговарамо... да попијемо по једну... не морамо се ми мирити... али можемо разговарати као поштени људи.

ЈОВА (уђе) — Добро... ево... шта хоћеш? Хајде, кажи, шта хоћеш?

СИМА — Оди.. седи овде.. (налива ракију) Дедер да испијемо по једну пријатељски.

ЈОВА (неповерљив, гледа по соби, неће још да седне) — Нећу.

СИМА — Што? Добра је ракија.

ЈОВА — Нећу с тобом да пијем.

СИМА — Па добро, немој — имаш и право да будеш љут на мене.

ЈОВА (седа за сто) — Ујео си ме.. за срце си ме ујео.. Не могу ти никад опростити (прихвати се за чашу, па је одмах остави).

СИМА — Што не пијеш, не нудим те зла срца. (Седа и он). Знам ја да сам те увредио, али кад ти испричам све како је и шта било, видећеш да нисам крив.

ЈОВА (испија чашу) — Па.. знам ја како је било.

СИМА (долива му) — Не знаш.. Ја ћу ти казати, ти не знаш.. Нисам ја теби зло мислио кад сам ти ушао у кућу. Да сам мислио, не бих ја загризао твој хлеб, нити бих се осолои твојом сољу. Не бих, богами.. Али тако, видиш.. Човек је човек док је сам, а кад се сретне са женом, онда је жена човек. Испиј, брате. Ја, видиш, обарам вола кад га кољем.. па сам мислио да сам јак, мислио сам: где је тај, што је јачи од мене? а нисам знао, брате, да је једна жена јача и од читаве војске.

ЈОВА (испија) — Жена, је ли? Жена је јача од сатане.

СИМА — Срамота је и грехота од Бога и људи, то што сам учинио. Ја видим то.. само.. ето ти кажем.. Нисам крив. Ја њу не бих никад одвео из твоје куће, да је по мени било (налива му).

ЈОВА (испија) — Што да ме остави?... Шта сам јој учинио? Нисам је ни прстом такао..

СИМА — Ниси.. ја сам сведок, да си је пазио..

ЈОВА — ... и волео сам је..

СИМА — Јеси, брате (налива).

ЈОВА — Па што да ме остави?

СИМА — Шта ћеш, Јово, женска памет.

ЈОВА — Није то, брате, женска памет, него је то таква наредба божја, казна божја. Човек видиш.. зна се зашто се родио (испија). Родио се тако да живи.. да ради.. да се мучи и тако, видиш, да иде својим путем. Родиш се.. (налива сам себи, испија) па натовариш на леђа пун цак невоље и.. бриге.. и идеш тако друмом.. идеш.. идеш.. идеш.. Кад уједампут,

ко да ти претрчи пут? Жена... И онда, видиш, изгубиш друм, па удариш другим путем, па опет другим, па... тако... не можеш да стигнеш тамо где си пошао... Је л' тако?

СИМА — Право кажеш (налије му).

ЈОВА — Е, то видиш... Зашто она мени да пресече мој пут? Јесам ли ја поштено радио мој посао... и поштено зарађивао. Па шта сад?... Ето то! Хајд сад погледај ме у очи, ако смеш! (испије).

СИМА — Не могу те погледати у очи, ни сад ни довека. Али ћеш ти да ми опростиш.

ЈОВА — А њој?

СИМА — Па... И њој ћеш да опростиш. Нека ти се лепо и поштено врати, па ћеш да јој опростиш. Знаш, како је то, слаба жена, није човек, да кажеш...

ЈОВА — А то је оно... жена јача од читаве војске, да те убије... Жена слаба... да јој опростиш. Е па шта је жена, је л' слаба, је л' јака... а? Хајд, то ми кажи.

СИМА — Па не знам како да ти кажем: жена је, видиш, јака и не боји се док не учини зло, али је слаба да га трпи.

ЈОВА — А човек (испија) мора да подноси и грех, и невољу и бригу... све... све... (хоће да плаче) Видиш, растужио сам се... а зашто сам се растужио, да ме питаш. Зато, видиш, што нема ко да ме жали.

СИМА — Па... Јово... кад буде твоја жена код тебе, имаће ко да те жали.

ЈОВА — А што си је, болац, ударио?

СИМА — Нисам хтео. Тако ми Бога, нисам хтео. Терао сам је, да се врати теби...

ЈОВА — А она неће... је ли?

СИМА — Па... можда би и хтела, али се боји... не зна, да ли би је примио...

ЈОВА — А што да је не примим, жена ми је.

СИМА (долива му) — Дабоме... Па ето, то сам те и звао, да ти је сам предам. Зар није то лепо и поштено. Ето, кажи сам. Зар није то поштено од мене, признајем ти овако у очи, да сам ти скривио и хоћу да ти предам жену. Твоја је, брате, па је води кући. Ово овако срамота већ и од света.

ЈОВА (пије) — И срамота и грехота, и то што ти кажем, то је поштено. А ја ти признајем да је то поштено.

СИМА (долива) — Ја сам, види, могао да је отерам, да сам био такав човек, али зашто да је отерам. Боље је лепо и по-

штено да се растанемо. Нека она лепо иде своме мужу, нека га моли, а он ће јој опростити... (гледа га, он ћути и гледа у земљу). Је л' тако, Јово?

ЈОВА (испија) — Јесте... тако је... сасвим је тако... (спази на миндерлуку њен шал, дигне се посрћући, иде до миндерлука и узима шал) Је л' знаш ово? Ово сам ја купио... платио двадесет и два гроша (заплаче се). Па ето... кажи... је л' право... је л' то право шта она ради? Двадесет и два и по гроша. Нисам ја њој ништа ускратио, нисам јој ништа одузео, па... ето... кажи ти сам.

СИМА (сипа њему и себи) — Ходи овамо... Хоћу да испијемо заједно, као браћа... Хоћу да се куцамо!

ЈОВА (прилази столу) — Јесте, да се куцамо и да се пољубимо. Дедер! (куцају се).

СИМА — У твоје здравље!

ЈОВА — У твоје... (принесе чашу устима, па се сети). И... у њено здравље... нека јој је богом просто! Жена је, мораш да јој прашташ. У њено здравље!

СИМА — Тако, брате. Волим те, видиш, што имаш добро срце.

ЈОВА — Знаш шта је жена без праштања? То је тако, као тица без крила... Не може да лети (сипа поново): Дедер, још по једну.

СИМА — Хоћу, Јово! (налива себи).

Напољу се чује граја, објашњење, гласови. Сима оде прозору, па се врати.

ЈОВА — Шта је то?

СИМА — Јула довела полицију.

ЈОВА — Па што си је, болан, ударио?

СИМА — Веруј ми, као брату, рођеном, нисам хтео...

XVI

Јула улази бесно, не видећи Јову. Писар ушао за њом, а за њим жандарм и све становништво авлије, које је просто направило гомилу у вратима. Међу њима и неки непознати типови са улице.

ЈУЛА (показује на Симу) — Ево га!

ПИСАР — Шта је то било овде?

ЈУЛА (спазив Јову, пренерази се) — Шта ћеш ти овде?

Јова слеже раменима.

ПАТРОЛЦИКА — Ја нисам ништа видела.

ВЕШЕРКА — Тукао је као душманин.

БАНДИСТОВИЦА — Ето, уби је, господине.

УДОВИЦА — Овде смо је нашли сву крваву.

ПРАКТИКАНТ — Молим, ја ћу објаснити.

МИЛОШ — Море, не говорите сви.

БАНДИСТ — У свака кућа то буде.

СВАСТИКА — Ја ништа то не знам.

ПИСАР — Не питам вас. (Сими): Шта је то било?

СИМА — Ево, господине, шта је било. Ова је жена напустила свога мужа, па дошла мени. Ево их овде све комшије, па нека кажу је ли тако?

ПАТРОЛЦИКА, ВЕШЕРКА, БАНДИСТОВИЦА, УДОВИЦА, ПРАКТИКАНТ, МИЛОШ (у исто време) — То јесте. Ето јој га муж.

СИМА — А ено га и он сам, па нека вам каже.

ЈОВА — Јесте... ја сам њен муж.

Јула плане, па се уздржи. Хтела је нешто да каже, а не уме. Поражена клоне.

СИМА — Терам је да иде мужу, а она неће. Ето, зато смо се посвађали одјутрос. Ето и муж јој је дошао да је води кући.

ПИСАР — Не мешајте се. (Јови): Је ли ово твоја жена?

ЈОВА — Јесте, господине.

ПИСАР — Па избегла од тебе, је ли?

ЈОВА — Јесте, господине, погрешила.

ПИСАР — А дошао си да је водиш кући?

ЈОВА — Хоћу, господине! (приђе и ухвати Јулу за руку)

Хајде, Јуло, хајдемо кући!

Јула сасвим несвесно је допустила, да је Јова узме за руку, али пркосно Сими гледа право у очи.

ПИСАР (Јули) — Гле ти ње, молим те! И ти зато дижеш полицију на ноге и вучеш ме чак овамо, иза божјих леђа, да можеш да бегаш од мужа. Одмах кући да си се вукла, разумеш, док ти ја нисам дао девере.

ЈОВА (вуче је за руку) — Хајде, Јуло!

ЈУЛА (пролазећи крај Симе, прошапуће му) — Платићеш ми!

Јова онако пијан вуче Јулу. Гомила се раздваја и пропушта их уз жив шапат.

ТРЕЋИ ЧИН

Јовин и Јулин стан (соба). Право миндерлук. Јова лежи на миндерлуку, без капута, са крпом на челу. Десно у углу, штедњак. Јула стоји крај штедњака и чисти кромпир. Лево врата и прозор. На средини, напред, сто и столице. Патролцика седи за столом. Касно поподне.*

I

ПАТРОЛЦИКА — Што се ње тиче и не долази ми више. Ко би рекао да је то таква жена. Чим сам чула да је она све то направила између Симе и тебе, а ја јој кажем: „Ју, слатка жено, окани се ти моје куће. Нећу после Јула да мисли да сам знала за то”. А онако да кажем, изображена је женска и што је главно светска женска, па сам радо разговарала са њом и да се научим чему. Ето од ње сам научила да правим пекмез од шипака и киселу штрудлу, али тако... О тим фамилијарним стварима нисам волела ни да разговарам. Ко би, молим те, рекао од једне такве жене, па да је она све то направила.

ЈУЛА — Сваком ће Бог платити своје.

ПАТРОЛЦИКА — То јест што кажеш, Бог никоме дужан не остаје.

ЈУЛА — Стићи ће и њега моје клетве.

ПАТРОЛЦИКА — Па дабоме да то тако не може да остане. Оно дабоме да сад, у прво време, они здраво лепо живе. Пуна им је кућа свега и свачега, а он вредан, вредан и прави је, кажу, приносиатељ; никад не дође празних руку кући. Кажу, добро им иде радња, а и веруј... ето, кад одем тако ујутру за месо, па богома морам да почекам док послужи све муштерије. А и не жалим што почекам, јер кад се разиђу муштерије, а он

* Дописао С. Ц.

мени: „Комшика, реци шта хоћеш, хоћеш од бута или хоћеш лунгебратен?“. Па ме понеки пут замоли те понесем и његовој кући. Кажем ти, носи, носи у кућу и шаље, а жену пази, да не може боље бити.

Јула је пажљиво пратила причу, па се са кромпиром и ножем полако приближавала столу, да би чула сваку реч. После извесне паузе.

ЈУЛА — А она?

ПАТРОЛЦИКА — Ко она?

Јула ћути.

ПАТРОЛЦИКА — А, за Живку питаш? Па... како да ти кажем... добра је... морам истину да кажем... добра је. А шта јој и фали? Море, да мене воли и пази онолико муж, колико њу Сима, па би била добра као добар дан.

ЈУЛА (значајно) — А... воли је, кажеш?

ПАТРОЛЦИКА — Воли је, боме, те још како. Није да кажеш да је лаже, него баш му видиш из очију, да је воли. Сваке је недеље води на Мали Калемегдан у панораму и фотографију. Води је и на пиво. Та, богами, баш да не пожали што се удала. Ту скоро су се сликали у шест комада визит. Она села на столицу па држи венчани амрел, ево овако, а он стао иза ње, па јој овако метнуо руку на раме. Ево, ја сам што кажу већ шеста година удата, и та жеља остаде на срцу. Толико пута кажем Милисаву кад прими плату: „Хајде, Милисаве, да се сликамо у визит формат“, а он неће. Једампут је и пристао, али он хоће једном руком да држи мене под руку, а другом да узме патролцику пушку! Откуд се, молим те, тако сликају муж и жена? И каква је то позиција, да изгледам, боже ме прости, као да ме тера у квартал. А друго је ово код Симе и Живке; пребацио јој руку на раме, па је грли. Баш ми је јуче Живка показивали ту слику, па ја је питам: море много те воли тај твој Сима, кад те и у слици грли? Е, па воли ме — каже ми она.

Јула малаксала, оставља на сто нож и кромпир, који је већ давно престала чистити, слушајући нетремице Патролцикино казивање.

ЈУЛА — И мислиш, комшика, то ће тако увек трајати?

ПАТРОЛЦИКА — Хоће, боме. Ја што ти кажем, хоће! Није да кажеш да је лаже, него је баш воли.

Јула је тешко уздахнула и не говори ништа, узима посао, па се повлачи ка штедњаку, те наставља рад.

ПАТРОЛЦИКА (после извесне паузе, пошто је разгледала све по соби) — Па, Јуло, да пођем ја. Наразговарале смо се, а ево ће скоро и вече (хоће да се дигне).

ЈУЛА (притрчи) — Немој. Седи, комшика. Хтела бих још много да разговарам с тобом. Нисам те ни видела, све од онога доба. Опрости што те не послужих кафом. . . немам.

ПАТРОЛЦИКА — Па не може, Јуло, нико да ти замери. Од немања горег зла нема, ама ти ниси крива (седа опет, после паузе). А он? (показује на Јову) Је л' још увек тако?

Јула слегне раменима.

ПАТРОЛЦИКА — Је ли пије?

ЈУЛА — Пије.

ПАТРОЛЦИКА — Сваки дан.

ЈУЛА — Ето. Тек је данас на подне дошао. Спремам да једе, кад се пробуди.

ПАТРОЛЦИКА — А какав је наспрам тебе?

ЈУЛА — Тако. . . Кад је трезан — добар. . . И не помиње ништа, а кад је пијан. . . грди ме, назива ме свакојаком. . . ето тако. . .

ПАТРОЛЦИКА — А доноси ли у кућу?

ЈУЛА — Кад може. Готово кад је пијан више донесе, но кад је трезан. Кадгод је пијан, а он донесе по пола киле, по који пут и по кило меса. . . бар толико, а кад је трезан ни то.

ПАТРОЛЦИКА — Па. . . видиш, Јуло, како грешиш душу, кад кунеш Симу. Опет је он добар и милостива срца. Видиш ја сам то чула од Фрау-Ленчи да му то Сима даје месо за кућу, а нисам веровала.

ЈУЛА (тргне се, баци нож и кромпир, па јој долети) — Зар му он то даје, тако ти Бога?

ПАТРОЛЦИКА — Дабоме, па кад је трезан, а он неће да прими, а кад је пијан. . .

ЈУЛА (плане) — Он, је ли?

ПАТРОЛЦИКА — Ју, црна, да ја нисам учинила какво зло што сам ти казала?

Јула одјури као бесна до штедњака, шчепа комад меса који је мислила да кува, и бесно га баца на поље.

ЈУЛА — Нека он храни касапске псе овим месом, а нека не шаље мени у кућу.

ПАТРОЛЦИКА (устане) — Јуло!

ЈУЛА — Реци му то и кажи му: има он кога да храни, своју жену, а не мене.

ПАТРОЛЦИКА — Е, де, де, шта ми па мени би, да ти кажем.

ЈУЛА (прилази јој) — Хвала ти, комшика, али му реци то што сам те молила.

ПАТРОЛЦИКА — Немој, молим те, мене да мешаш. Зашто ја да проносим речи.

ЈУЛА — Седи, молим те.

ПАТРОЛЦИКА — Хвала. Зар не видиш да ће скоро вече. Морам и да подгрејем Милисаву вечеру. Вечерас је на линији, па ће доћи раније кући да вечера. Немој, молим те, мене да мешаш. Ја сам то онако само... (хоће да пође)

ЈУЛА — Наћи ћу ја по коме ћу му поручити тако, да ће га заболети моја порука.

ПАТРОЛЦИКА — Збогом, Јуло, па дођи.

ЈУЛА (испраћајући је) — Ње могу да ти дођем. Опрости, али не могу у ту кућу да дођем.

ПАТРОЛЦИКА (на вратима) — Па оно јест, што кажеш. Украшћу се ја тако кад могу. Па збогом, Јуло; и немој да тако примиш к' срцу оно што сам ти рекла. Ја то, знаш, онако, пријатељски. Збогом, Јуло! (одлази)

ЈУЛА (испратила је до врата) — Збогом.

II

Јула пошто је испратила Патролцику, враћа се те седа на столицу, наслони главу на руке и дубоко се замислила. Кратка пауза.

III

Улази Дечко и доноси једну велику бошчу перја.

ДЕЧКО — Тетка Јуло, послала ово мајка.

ЈУЛА (тргне се) — Шта је то?

ДЕЧКО — Ово је перје из јастука, па погодила нана са једном госпојом, да до сутра ујутру ишчешља.

ЈУЛА — Па што не може?

ДЕЧКО — Напио се тата па је истукао, и сад је боли рука. Поздравила те нана и казала, добићеш два гроша, али ујутру да буде готово.

ЈУЛА — Добро, остави ту.

Дечко оставља бошчу насред собе и зажди.

IV

Јула се диже са столице, па узима бошчу и оставља је крај врата, затим опет седа на столицу и замисли се. Кад се Јова пробуди и баца крпу с главе, Јула диже главу, погледа га, и опет се наслони.

ЈОВА (диже се и протегне) — Јуло!

ЈУЛА — Шта је?

ЈОВА — Је ли ме тражио ко?

ЈУЛА — А ко ће те тражити?

ЈОВА — Па јест (протегне се). Има ли хладне воде у тестији?

Јула, не говорећи ништа, диже се, узима тестију и одлази у двориште, остављајући врата отворена. Јова тражи ципеле под креветом, нађе их, седне на столицу и облачи их. Пошто је обукао ципеле и ди-гао се, Јула уноси тестију с водом и даје му. Кад се добро напије воде, односи тестију крај столице где јој је место и оставља.

ЈОВА — Је ли... овај?

ЈУЛА — Шта си хтео?

ЈОВА — Има ли шта да се једе?

ЈУЛА — Нема.

ЈОВА (промешкољи се) — Ја сам... овај... канда донео месо...

ЈУЛА — Јеси.

ЈОВА — Па где је?

Јула се поново диже, отвара прозор и показуе напоље.

ЈУЛА — Ено га, нахранила сам псе.

ЈОВА — Бацила си? А зашто? Је л' није ваљало?

ЈУЛА — Није ваљало... било је укварено... било је отровано...

ЈОВА — Како то?

ЈУЛА — Тако.

ЈОВА — О, брате, а баш сам изгладнео (тражи по џеповима). Немам баш ништа... ни дест пара.

Седне на миндерлук и ућути. Јула, после дуже паузе, вади из сандука комад хлеба.

ЈУЛА — Ево има ово парче хлеба, ако хоћеш (даје му га).

ЈОВА — Дај, кад нема ништа друго (почне јести). Додај ми мало соли.

Јула доноси мали заструг и оставља на кревет. Он умаче залобаје у со и једе. После извесне паузе дигне главу.

ЈОВА — Па зар баш читава кила меса, па не ваља?

ЈУЛА — Не ваља (пауза. Прилази му). Слушај. Зар тебе, богати, није срамота, да ми то месо доносиш у кућу?

ЈОВА — Зашто?

ЈУЛА — Зар ти мислиш, ја не знам, ко то тебе храни?

ЈОВА (постиђено) — Па...

ЈУЛА — И зар тебе није стид да томе човеку пружиш руку?

ЈОВА — Ама није... него...

ЈУЛА — Па објави онда, објави добошем, нека бар зна цела Палилула пошто продајеш жену. Можда ћеш и више добити.

ЈОВА — Немој тако, Јуло!

ЈУЛА — Боље да си ми отров доносио у кућу, па да си ме њиме хранио. Срам те било, и ти си човек!

ЈОВА (одмахне руком и седа на столицу) — Па јесам... него је све то због тебе.

ЈУЛА — Шта због мене?

ЈОВА — Па... тако... жао ме је да оскудеваш.

ЈУЛА — А јесам ли ти се ја који пут жалила на то?

ЈОВА — Па... ниси.

ЈУЛА — А и кад би ти се пожалила, ја не би примила храну са његовог пања. Зар тебе, болан, није срамота њему да погледаш у очи, кад примиш, и зар те није срамота мени да погледаш у очи, кад ми пружиш оно парче меса.

ЈОВА (после размишљања дигне главу) — Па јесте, тако је... Срамота је, али шта ћеш... кад се нема.

ЈУЛА — Па ради.

ЈОВА (уздахне дубоко) — Не унем... не могу више...

ЈУЛА — Онда гледај, како ћеш, а... за мене не брини.

ЈОВА — Ти ћеш гладовати, је ли?

ЈУЛА — Макар и гладовала.

ЈОВА — А зашто да гладујеш? Ниси ти крива, што ја немам (ћути, размишља). Је ли то све хлеба у кући што ми даде?

ЈУЛА — Све.

ЈОВА — Па шта ћеш ти јести?

ЈУЛА — Не брини ти за мене.

ЈОВА (махне руком, диже се и навлачи капут) — Та...
наћи ћу.

ЈУЛА — Шта ћеш?

ЈОВА — Да нађем... за тебе.

ЈУЛА — Је л' ћеш зарадити?

ЈОВА (застане) — Зарадићу.

ЈУЛА — И нећеш примити ни од кога милостињу?

ЈОВА — Нећу (навлачи капут). Знам ја, како ћу. (На вратима). Слушај... него ништа... вратићу се, сад ћу се вратити (одлази).

V

Јула прилази вратима која је он оставио отворена, затвори их, прилази затим прозору, отвори га, насло-ни се, те гледа за њим.

ЈЕДНА КОМШИКА (споља) — О, Јуло, мож' да пређеш мало овамо?

ЈУЛА — Богами не могу, комшика, добила сам посао.

ЈЕДНА КОМШИКА — Ама хтела сам да те запитам, ако можеш сутра да ми пропереш.

ЈУЛА — Сутра?

ЈЕДНА КОМШИКА — Јесте.

ЈУЛА — Добро, ако свршим, прећи ћу.

Јула затвара прозор па се враћа и узима кесу с пер-јем, преноси је на противну страну, меће крај кре-вета на који седа. Дреши кесу, рагледа и почиње да ради.

VI

Куропаткин отвори врата и промоли само главу.

КУРОПАТКИН — Добро вече.

Јула се задубила у посао, па га не чује.

КУРОПАТКИН (јаче) — Еј море, добро вече!

Јула се тргла преплашена.

КУРОПАТКИН (улазећи) Шта се плашиш?

ЈУЛА (још увек престрављена, остајући на месту) — Ушли сте тако...

КУРОПАТКИН — Па јест што кажеш, нисам куцао (се-дајући на столицу). А ти се овај преплашила, да те не покра-дем, а? (смеје се слатко).

Јула га гледа разгорачених очију, којима страх не опада, но расте. Оставља посао, диже се лагано с места и одлази у угао где је штедњак, како би била што даље од њега или како би се као дете склонила у угао. Све чини лагано, образриво, не испуштајући му поглед. За то време, одлазећи тамо, одговара му на питања.

КУРОПАТКИН — А Јове нема овде, а?

ЈУЛА — Није код куће.

КУРОПАТКИН — Не знаш, хоће ли скоро доћи?

ЈУЛА — Не знам.

КУРОПАТКИН — Ако, причекаћу га.

ЈУЛА — Може он и не доћи.

КУРОПАТКИН — Причекаћу га, док се не смрачи. Куд ћу сад по дану да се мувам улицама.

ЈУЛА (сад је тек стигла у угао) — А... ко сте ви?

То би она хтела као јачим гласом да каже, али нема снаге. Кад не добије одговор, после извесне паузе:

ЈУЛА — А... треба ти баш он?

КУРОПАТКИН (који је већ запалио цигару) — Та... обећао сам, да га нађем.

ЈУЛА — Ако је ради кафане, наћи ћеш га тамо.

КУРОПАТКИН — Ради посла.

ЈУЛА — Ради посла? Он?

КУРОПАТКИН — А што?

ЈУЛА (прилази корак ближе, као дахнула је мало) — Одвикао се он од посла.

КУРОПАТКИН — Не зовем га ја да ваља кладе. Има, знаш, послова и послова. Сагибао сам и ја грбачу некад, па... (махне руком и звизне, као да би хтео рећи: „Море ко је луд данас да ради“)

ЈУЛА — А ви... и ти сад не радиш?

КУРОПАТКИН — Оно радим, није да не радим, само не онако, да запнем, него тако... трговачке послове... мале спекулације...

ЈУЛА — Није он ни за то.

КУРОПАТКИН — Море што да није. Сваки треба да ради оно што може. Ето ја видиш не уем да месим хлеб, али уем да га једем, је ли? (смеје се сам својој духовитости). Е па онда, како му друкче можеш да удесиш него тако: фурунција меси, а ја једем.

ЈУЛА (већ је поверљивија) — Е... кад би то тако било.

КУРОПАТКИН — Тако је, боме, кад је човек само па-метан.

ЈУЛА (пришла је корак два) — А Јова не уме, а и неће... није кадар.

КУРОПАТКИН — Па није да неће, него тако... Ето! До-шао к мени па забалавио: нисам кадар жену да храним, не могу да је исхраним, помози ми. Па жао ме га, рекох: хајд да му дам неки мали посао. Није, што ми је од вајде, него хајде рекох... (после паузе): Па то сам, видиш и свратио, али кад није ту (диге се као да пође).

ЈУЛА (дошла скоро до стола крај којег је он седео) — Па што га не почекаш? Кад ти је казао можда ће доћи.

КУРОПАТКИН — Нека, не могу много да се забавим. Мо-жда су ме и видели. Реци му само... тражио те онај... Зна он... и реци му: кад добије знак после прве смене... (хоће да пође, па застане). Нагвири, богати на врата, да нема нешто света улицом.

Јула поново се тргне, повуче се за корак два натраг, те као да га је назрела.

ЈУЛА (преплашено) Ама... ко си ти?

Куропаткин, пошто га није Јула послушала, сам је промолио главу напоље, погледао и не одговарајући јој, увукао главу.

ЈУЛА (нешто одважније) — Какав је то посао?

КУРОПАТКИН — Који?

ЈУЛА — Тај ради којег тражиш Јову?

КУРОПАТКИН — Е, сад ћу баш теби да причам. Тако, посао...

ЈУЛА (одлучније) — Ако је то нешто онако, ја...

КУРОПАТКИН (враћа се, меће руке у џепове) — Шта ти? Хоћеш да му забраниш, је ли? Па јест: ти гладујеш, ти имаш и права да му не даш да заради. Еј море, женска главо, што не погледаш, каква си? Немаш ни честите сукње на теби, неке дроње, крпе... а ти си, болан, још млада и лепа, што кажу: могла би и ти да проживиш (разгледа собу). Ето, немаш ни кре-вет, спаваш на земљи, је ли? А зашто? Шта си ти гора од дру-гих? Ниси ништа гора, него си тако, глупа.

ЈУЛА (каприциозно) — Ако!

КУРОПАТКИН — А он би хтео сиромах... он би волео да лепо живиш и да не оскудеваш.

ЈУЛА — Ако ми треба... радићу.

КУРОПАТКИН — Хм! (враћа се мирно и седа поново) Море и ја бих радио. Нисам ни ја тако одједампут дигао руке од посла, него право да ти кажем... посао дигао руке од мене. Кад баш хоћеш да разговарамо, онда седи.

ЈУЛА — Нека.

КУРОПАТКИН — Ама ти се канда плашиш од мене?

ЈУЛА — Ја не знам, ко си ти?

КУРОПАТКИН — Казаћу ти, море, седи кад ти кажем.

Јула се уздржава.

КУРОПАТКИН (мало се као издере) — Ама седи, де!

Јула се и нехотице покорава. Обилази сто, па узима шамлицу и седа крај самих врата.

КУРОПАТКИН — Тако видиш! Шта оно рекох? (Пауза). Је ли, море, шта оно рекох? А јест! Нисам ја то тек тако. Него спопала невоља... болест, болест, болест... Најпре жена, па деца, све редом, све... (пали поново цигару). Прво сам плакао, па сам се онда молио Богу, па људима, па тек онда почео сам да се крепим левом руком и да се молим ђаволу. (Мала пауза). Тако... једног дана мрзело ме да пођем на посао, другог дана нисам могао, трећег дана нисам зарадио колико сам потрошио, па... ето ти...

ЈУЛА — Тако и он.

КУРОПАТКИН — А шта да радиш кад оно, што зарадиш... поткрадају, сви те поткрадају. Онај удари прстом по петлу на кантару, па ти да јексик мяса, онај савије палац, па ти скрати метар; газда опет навије сат унатраг, па ти од сваког дана украде фртаљ сата, а на месец дана украде читав дан...

ЈУЛА — Па тужи!

КУРОПАТКИН — Море каква тужба. И коме? Је л' општини? Општина каже: дај овамо прирез! Зашто море? Па да ти дам фењер, да ти светли, да ти дам патролцију, да те чува. А кад погледаш: фењер не гори, а потролција спава. А држава — још горе. Каже: дај овамо главу за војску. Ево ти глава. Е, каже: плаћај ми порезу на ту главу... А ти плаћаш! Је л, тако?

ЈУЛА (која пажљиво слуша) — Па јесте.

КУРОПАТКИН — Него шта ја ту, кобојаги ми општина и држава досадили. Јок море, него то тако да разговарамо. Није,

брате, то, него досадило ми да се сагињем за неколико гроша. А после и мало ми, брате, оно што зарадим, треба ми више, а нико не да више. Е па онда: шта ћеш друго него ако хоћеш дај ми, ако нећеш узећу. Ето, тако сам ја дигао руке од посла.

ЈУЛА (сад га је већ потпуно разумела) — Почео си да крадеш?

КУРОПАТКИН — Ех, да крадем. Није то баш крађа и то је посао, као и сваки посао, и ту се треба знојити. Не може то сваки. А право да ти кажем, први пут нисам ја ни украо што сам тако хтео него... тако... дошло ми само под руку. Дужан кирију газди за четири месеца, а он ме тужи. А газда ми знаш фурунција, па има ћепенак и на ћепенку сандук. Па ме гони, мани, а ја ко велим: чекај сад ћу ја да удесим, па ће и вуци бити сити и овце на броју. Украдем из његовог сандука, па му платим кирију. Нисам му учинио зло. Опет сам му вратио његове рођене паре. (Пауза). Знаш ово ти ја могу да причам, одлежао сам за ово, а било је и штампано. То је, видиш, било прво, а после... (маше руком неколико пута, казујући безброј почињених дела) није све за казивање.

Јула престрављена казивањем дигла се, стала код самих врата и руку метла на кваку, како би их могла брзо отворити и викати за помоћ. Сумрак је већ почео да преовлађује у соби и на прозору се сасвим угасила светлост.

ЈУЛА — Па шта ћеш ти сад овде?

КУРОПАТКИН — Гле, гле, где будале! А чега се ти плашиш? Ако нисам дошао да вам помогнем, нећу вам одмоћи.

ЈУЛА — Не треба нам помоћ, ни мени ни Јови. Радићемо... радићу ја...

КУРОПАТКИН — Оно јест... лепо је то тако, кад се каже. Знаш, на уста је сваки посао леп — на руке не ваља. И ја сам имао ту памет, па... беше му.

ЈУЛА — Реци ми шта ће теби Јова?

КУРОПАТКИН — Е па, снахо, ако ти досад нисам казао, немам шта ни одсад. Ама, богати, је л' ти не знаш мене?

ЈУЛА — Не знам.

КУРОПАТКИН — И никад ниси чула за Куропаткина?

ЈУЛА (још се више препадне) — Чула сам.

КУРОПАТКИН — Ама не за оног тамо. Онај је тамо негде у Азији војевао, а ја сам овде, па се некако стрефило, те

нас у један дан ухапсили, њега тамо, а мене овде, па зато мене тако прозвали. А чула си, кажеш, за моје име?

ЈУЛА (шапће) — Чула сам.

КУРОПАТКИН — Па, дабоме, да си чула, кад полиција, што год се украде: дај Куропаткина! Па онда међу ми слике у новине и траже ме, сваки час ме траже, то мора да си чула. Е па кад си чула, онда не мислиш ваљда да хоћу кућу да зидам, па сам дошао да зовем Јову за инжењера.

ЈУЛА — Хоћеш да га видиш...?

КУРОПАТКИН — Нестало ми, брате, пара. Оскудан сам (вади из џепа). Ето, то је све што имам... ова два динара. Немам више ни марјаша... на узми ово (пружа јој).

ЈУЛА — Нећу, не треба ми (одбије пружену руку).

КУРОПАТКИН — Узми, лудо, знам да немаш ништа у кући, а мени не треба. Имаћу ноћас.

ЈУЛА (значајно) — Ноћас?

КУРОПАТКИН — Него, готово да оставим у џеп (враћа новац у џеп). Тући ће ме баксуз, кад сам празних џепова. А ујутру ћеш имати, донеће Јова.

ЈУЛА (престрављена) — Јова?

КУРОПАТКИН — Него шта? Чекаће ваљда да му падне с неба, или да проси. Је л' волеш да проси?

Јула ћути дубоко замишљена и престрављена. Куропаткин је устао. После извесне паузе:

КУРОПАТКИН — А шта си ти толико запела. Кобојаги страх те да не оде на робију. Је ли? Па јест, ти не можеш без њега, куд би ти без посла могла да живиш, а? (смеје се). Да ли се бојиш, може бити, да упрља образ, а? Па којим си му то сапунуом прала образ досада. Море... море...!

Јула ћути оборене главе. Куропаткин прави цигару, припаљује, па наставља после паузе.

КУРОПАТКИН — Види дер ти, је ли се смркло напољу.

ЈУЛА (отвара врата) — Мрак је.

КУРОПАТКИН — Ех, баш добро (хоће да пође). Кажи му да сам био овде... Кад добије знак... после прве смене... Дотле нека не излази из куће (на вратима промоли главу, погледа лево и десно напоље, па се окреће њој). Хајде, остани са здрављем (оде).

VII

Пошто Јула седне и дубоко се замисли, Јова улази неопажен. Кад је приметио, да га она није чула, застане код врата.

ЈОВА — Јуло!

ЈУЛА (скочи изненађено) — Јеси ли ти? Јеси ли дошао?

ЈОВА — Дошао сам, али нисам ништа донео.

ЈУЛА — Не треба ми.

ЈОВА — Сутра, обећавам ти, да ћу сутра донети.

Јула гледа га дубоко у очи.

ЈОВА — Је л' ти није криво, што нисам могао вечерас?

ЈУЛА — Ја нисам гладна, можеш и сутра не донети... не треба.

ЈОВА — Али купићу... нећу ни од кога примити.

ЈУЛА — А од кога ти паре да купиш?

ЈОВА — Па... зарадићу.

ЈУЛА — Кад... ноћас?

ЈОВА (кријући поглед) — Па... зарадићу.

ЈУЛА (стане одлучно пред њега) — Хоћеш ли гдегод вечерас?

ЈОВА — Изаћи ћу мало, као обично.

ЈУЛА — Где ћеш?

ЈОВА — Што ме питаш?

ЈУЛА — Тако, питам, где ћеш?

ЈОВА — Досад ме ниси никад питала.

ЈУЛА — Питам те, јер знам где ћеш.

ЈОВА — Идем у кафану.

ЈУЛА — Није истина. Зашто ме лажеш?

ЈОВА (збуњен, сети се) — Је ли био ко овде?

ЈУЛА — Јесте, и ти знаш ко је био!

ЈОВА — Ти онда знаш...

ЈУЛА — Јест, знам. Хоћеш да крадеш, је ли?

ЈОВА — Па... шта ћу?

ЈУЛА — А зашто?

ЈОВА — Па, ето... видиш... доспео сам до тога... Шта да радим... Не умем више да зарадим.

ЈУЛА — Гладуј!

ЈОВА — А ти?

ЈУЛА — А што те се ја тичем?

ЈОВА — Ти?... (пауза). Па тичеш ме се...

ЈУЛА — Ја не тражим твоју бригу.

ЈОВА — Немој тако... ја морам, дужност ми је...

ЈУЛА — Не тражим ти. Ја волим, кад ти о мени не бри-
неш.

ЈОВА (гледа у земљу, размишља, па тихо) — Видиш, Јуло,
кад бих ја могао да разговарам, онако поштено, људски, као...
брат... (хтео је рећи „као муж” па није имао куражи).

ЈУЛА — А зашто да не можеш? Јесам ли ти туђа?

ЈОВА — Па... јеси... Силом су те удали за мене, па си та-
ко остала туђа од првога дана, а видиш... ја тебе не мрзим, као
ти мене... Ја те... овај... (не сме да каже „волим”). Ја то овако,
кад сам трезан видим. Кад сам пијан, ја те вређам, али овако...
Па ја... не могу да те оставим да патиш.

ЈУЛА — Па ја не патим.

ЈОВА — Е, не патиш. Знам ја, видим ја. Теби је боље код
другога него код мене... а кад би и ти мене волела... кад би..

ЈУЛА — Шта би било кад би те волела?

ЈОВА — Не знам... Можда бих био други... Можда се не
бих напијао, па те онда не бих вређао и можда бих... ако само
није доцкан...

ЈУЛА (прибере се) — Није доцкан (узме га за руку). Ходи
овамо, седи да разговарамо, као муж и жена... да разговарамо
као своји... (посађује га на столицу, а она седа на другу).

ЈОВА — Као своји?

ЈУЛА — Јесте. Ако сам ти досад и била туђа, сад нећу.
Разговараћемо као некад.

ЈОВА (више за себе) — Као некад?

ЈУЛА — Чуј ме, Јово. Ти можеш, је ли, да би могао бити
друкчији, кад би те ја волела?

ЈОВА — Не знам... можда бих био друкчи... можда се не
бих напијао, па те онда не бих вређао, и можда бих... ако само
није доцкан...

ЈУЛА — Слушај ме добро што ћу ти рећи. И кад бих хтела
ја не бих могла сад да те волим. Некад... одавно... али сад,
када ти ни у очи не смем да погледам.

ЈОВА — А што... кад ти ја праштам.

ЈУЛА — Не смеш ти мени да опростиш.

ЈОВА — Праштам ти, праштам ти, Јуло.

ЈУЛА — Некад... одавно... да смо овако разговарали...
Али сад? Био си ти добар калфа, радио си, био си поштен, и да
је било среће, да је било пара, отворио би можда и свој дућан-

чић. И ја сам тада била честита, многи би нам позавидели. Иако се нисмо волели, а ми смо се пазили. Је ли Јово, да смо се пазили и да никад једно другом нисмо реч казали?

ЈОВА — Јесте, Јуло, ни потамо се!

ЈУЛА — Ех, па да је то тако остало.

ЈОВА (махне руком) — Да је.

ЈУЛА — Па ко нам све то поруши, ко нам разори кућу, ко од мене направи последњу жену, а од тебе последњег човека? Реци?

ЈОВА (уздахнув боно) — Он.

ЈУЛА — Видиш ли ти каква сам ја, последња сам жена. У кући не смем теби у очи да погледам, а на улици сви пружају прст за мном. А ти? Избегла сам од тебе, оставила те сама, па шта је било од тебе? Видиш ли, какав си... пропао си од пића... не умеш да радиш, примаш милост, па ево си се вечерас и у крађу кренуо. Шта је то што ја треба да урадим па да будем најгора жена, а шта је то што још ти треба да урадиш, па да будеш најгори човек?

ЈОВА — Тако је!

ЈУЛА — И како се ми сад можемо волети, такви какви смо?

ЈОВА (са резигнацијом) — То јесте.

Дуга пауза. Обоје размишљају.

ЈУЛА — Друго је то, кад би ми смели једно другом да погледамо у очи, кад би ти био човек, и кад бих ја...

ЈОВА (махне рукама) — Би и прође!

ЈУЛА (плаховито, дочепала се грчевито мисли, па је она гуши и хоће што пре да му је натура) — Чекај! Није све прошло, није доцкан, ако само хоћеш да ме послушаш.

ЈОВА — Послушаћу те.

ЈУЛА — Ти си вечерас решио у крађу, је ли?

ЈОВА — Јесам.

ЈУЛА — И решио си, ако те ухвате, на робију?

Јова ћути.

ЈУЛА — Реци ми, јеси ли се решио и на робију?

ЈОВА — Па... јесам.

ЈУЛА — Хајдемо заједно на робију! Тамо... тамо иза казаматских зидова волећу те. Тамо ћу смети да кажем, да сам твоја жена... тамо нема ко да пружа прст за мном... тамо ћу те волети. Хајдемо заједно на робију!

ЈОВА — Ти? Шта ћеш ти?

ЈУЛА — Чуј ме! Немој у крађу, немој да крадеш туђе. Хајд да повратимо оно, што је нама украдено.

ЈОВА — О чему то говориш, Јуло?

ЈУЛА — О нашој срећи. Хајде... понеси ово... ево ти! (скочи до сандука те шчепа велики кухињски нож, којим је малочас радила) узми га, па хајдемо тамо у ону авлију, где су тебе толико пута тукли као последњег човека, и где су се мени толико пута смејали као последњој жени... Ти знаш ко тамо седи?

ЈОВА (пренеражено) — Он?

ЈУЛА (шапућући) Они су тамо већ сви поспали... Ја ћу куцати на његова врата, ја ћу га изазвати да се појави на вратима, а ти... ти ниси вечерас пио... твоја рука је сигурна, је ли?

ЈОВА — Да га убијемо?

ЈУЛА — Убио је и он нас.

ЈОВА (шапућући, понавља) — Да га убијемо?

ЈУЛА — Тада ћу те волети, волећу те као што никад човека нисам волела, као што никад... њега нисам волела...

Јова је гледа.

ЈУЛА (наставља) — Ето... већ сада те волим... реци само да хоћеш... па... волим те... чујеш ли ме?

ЈОВА — Кажеш да ме волиш, Јуло?

ЈУЛА — Реци само да хоћеш.

Јова ћути.

ЈУЛА (загрли га) — Реци!

Споља се чује оштар лоповски писак, најпре из даљине, па затим ближе. Јова ослухне, тргне се и скочи са столице.

ЈУЛА — Шта је то?

Чује се трећи писак сасвим близу.

ЈУЛА (шапће) — Шта је то?

ЈОВА (шапће) — Знак!

ЈУЛА — Кажи им да нећеш (ухвати га за руку).

ЈОВА (ломи се) — Дао сам реч.

ЈУЛА (загрли га) — Оставићеш ме... Зар сад, кад сам ти рекла... кад те волим... Реци им да нећеш.

ЈОВА (преломи се) — Угаси лампу...

Јула дуне у лампу. У соби настане мрак.

ЈОВА — Отвори врата.

Јула отвори врата. Јова стане код врата, па упали најпре једну, затим другу, па трећу шибицу.

ЈУЛА — Шта је то?

ЈОВА — Знак да нећу. Затвори врата.

ЈУЛА (пошто је затворила врата) — Хвала ти, сад те волим, чуј ме, волим те као што никог нисам волела.

ЈОВА (руком је тражи по мраку) — Где си? ... Ходи да се волимо... Јуло... Ето, не видимо се... мрак је... морамо се гледати у очи (тражи је, а она се повукла код врата уза зид. Шапуће страсно). Где си? ... ходи да се волимо... (нађе је). Ту си... ходи... ходи... (страсно је љуби и грли).

ЧЕТВРТИ ЧИН

Слика Палилуле из првог чина. Касно вече*

I

Удовица и Живка седе поред својих врата. Фрау-Ленчи стоји поред њих и спрема се да пође.

Патролника седи испред својих врата са Бандистовицом и Свастиком. Практикант пред својим вратима свира у хармонику. Вешерка седи са мужем у кући и вечера. Они се виде.

УДОВИЦА — Што не седиш још мало, богати?

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Ју, доцкан је већ.

УДОВИЦА — Остав се, богати, као да те код куће чекају деца да их подојиш.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Није то, али ко ће овако доцкан кући кроз ове сокаке, верујте, мене је страх.

УДОВИЦА — Ех, не знам шта ће да ти отму лопови?

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Није то, богами, него... узнемиравају ме. Има овде, знате, један келнер, па нећете веровати, али тај

* Дописао С. Ц.

ми просто не да проћи с миром. Намигује ми и говори ми разне речи.

Удовица се смеје са Живком, а Фрау-Ленчи се сагне и поверљиво им даље објашњава понашање келнерово.

ПАТРОЛЦИКА (Бандистовици) — А пошто си плаћала фат?

БАНДИСТОВИЦА — По осам динара метар платио Франц. А није узео више, само један метар. Не ваљају ништа. Ко је плаћао још облице осам динара метар. И кажем да се не меша у та посла кад знам, да ће га преварити. Није, сестро, човек за то да купи, па то ти је. Свако би га дете могло преварити.

ПАТРОЛЦИКА — Мој Милисав ће за зиму да узме официрска дрва. Ђему је, знаш, лако, он се познаје с официрима.

Милош, пошто је вечерао, диже се са стола, излази пред врата, са пребаченим пешкиром преко рамена. Вешерка за њим са тестијом, те га полива да опере руке после вечере.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Ето, богами, то што вам кажем. А да је мени, знате, до тога, зар бих ја гледала келнера... и то с кецељом. Познајем се с толиким докторима и сваки час, знате, имам с њима операције.

УДОВИЦА — Па јест, што кажете.

ВЕШЕРКА — Хоћеш сапун?

МИЛОШ — Остав се, богати!

Милош остаје, бришући се пешкиром. Вешерка уноси тестију и распрема унутра сто.

ФРАУ-ЛЕНЧИ — И кажем вам сасвим искрено, овако доцкан не смем сама проћи. Кад би се нашао ко да ме испрати.

УДОВИЦА (Живки) — Кад би хтео Милош.

ЖИВКА — Па да замолим ја комшику. (Вешерки) Комшика, молим те, ако хоћеш пустити твога Милоша да испрати Фрау-Ленчи. Не сме сама.

ВЕШЕРКА (с врата) — А што као да не би смела сама, није девојче.

ЖИВКА — Па... знаш како је.

ВЕШЕРКА — Ако те не мрзи, Милошу, отиди богати (додаје му изнутра капут). Ево ти капут.

МИЛОШ (огрне капут) — Хајде, Фрау!

ФРАУ-ЛЕНЧИ — Баш вам хвала (рукује се са Удовицом и Живком). Па лаку ноћ! Свратићу ја сутра за оно! (Прилази Патролцики и рукује се). Дакле сутра, али да скувате ајмокац само ћу тако пристати да ручам код вас. Лаку ноћ, слатка моја. Лаку ноћ, свима!

ПАТРОЛЦИКА, БАНДИСТОВИЦА, УДОВИЦА, ЖИВКА,
ПРАКТИКАНТ — Лаку ноћ!

Фрау-Ленчи и Милош одлазе.

II

ВЕШЕРКА — Лаку ноћ! (пошто су отишли). Што бих цркла, кад ми се неко тако претвара. Шта има кобојаги сама да се боји да иде. У њеним годинама може и на гробље о поноћи ићи.

БАНДИСТОВИЦА — Е де, де ти опет. Па женско је женско, не знам колико да је старо.

ПАТРОЛЦИКА — А ноћу се године и не виде.

ЖИВКА (Удовици) — А како ви остављате печене паприке?

УДОВИЦА — Сасвим обично: испеци их као за јело, па онда полажи у теглу, ред паприке, ред бела лука и метни једно парче рена да стегне, па онда налиј сирћетом и озго сипај зејтина, да не убућа.

ПРАКТИКАНТ — Госпа Софија.

ПАТРОЛЦИКА — Извол'те, господин Миле.

ПРАКТИКАНТ — Хоћете ли да слушате да вам свирам једну нову ствар што сам је данас научио?

ПАТРОЛЦИКА — Ју, како не бих слушала! А шта је то што сте научили?

ПРАКТИКАНТ — Нешто сасвим ново, из опере „Санта Лучија“. (Пева): „Кад тебе само имам, шта ће ми љубав ту...“ Ево, слушајте (свира).

ПАТРОЛЦИКА (по завршетку) — Здраво лепо!

ПРАКТИКАНТ — Сутра ћу нешто још лепше да научим, али то је онако нешто од финијих ствари.

III

Пера носи фењер у руци и иде под руку са женом, која је једним шалом забраћена. Пролази улицом и застане на капији.

ПЕРА — Шта ви не спавате, море жене?

ПАТРОЛЦИКА (била је у разговору, па се тргне) — Ју, црни Перо, што ме уплаши.

БАНДИСТОВИЦА — А одакле, одакле тако?

ЖЕНА ПЕРИНА — Па извео ме, кобајаги, да слушамо музику, кад оно се тамо неки напили, па хоће да се потуку. Рекох, боље да идемо за времена кући.

ЖИВКА — Је л' тамо у кафани Сима?

ПЕРА — Ево сад ће и он, баш је звао да плати, кад смо ми пошли.

ЖЕНА ПЕРИНА — Хајде, хајде да се спава, треба ујутру да се порани.

ПЕРА — Лаку ви ноћ.

ПАТРОЛЦИКА, УДОВИЦА, ЖИВКА, ВЕШЕРКА, СВАСТИКА — Лаку ноћ.

Пера са женом одлази на противну страну.

IV

БАНДИСТОВИЦА (за њима) — Лаку ноћ. (Затим): Видиш ти да се и онај мој задржа у кафани.

СВАСТИКА — Па може бити свира гдегод.

БАНДИСТОВИЦА — А просвирали га, да бог да, сто нечастивих. Знам ја његово свирање, пије, сигурно пије. (Удовици): Бога ти, госпа Лено, хоћеш ли да ми учиниш једну љубав?

УДОВИЦА — А што да ти не учиним.

БАНДИСТОВИЦА — Ако може твој Миша да тркне до „Месечине“, да види је ли тамо Франц.

УДОВИЦА — Само ако није заспало дете (дуже се).

БАНДИСТОВИЦА — Де, немој ти да се дижеш, има ваљда овде и кој' млађи од тебе. (Својој сестри): Устани ти, Мицо, зови дете.

Свастика се диже и долази до врата Удовице.

СВАСТИКА — Мишо, оди овамо!

Браћа се и седа на своје место. Долази Миша.*

V

МИША — Молим?*

УДОВИЦА — Да послушаш, душо, тетка Катџу.

* Мишин текст дописан.

БАНДИСТОВИЦА — Хајде, па кад месим колаче, дају ти. Иди до кафане „Месечине”, па се нагвири да видиш је ли тамо чика Франц.

МИША — Је ли да га зовем?

БАНДИСТОВИЦА — Немој, само да видиш, је ли тамо.

Миша одлази.

VI

Вешерка је изишла напоље и донела у тестији воде. Затим је рашчистила сто за којим су вечерали, скупила чаршав за углове, и изишла да истресе мрве иза дрвљаника. У повратку спази Милоша који се враћа.

ВЕШЕРКА — Шта се задржа толико, богати?

МИЛОШ — Па ди је себе.

ВЕШЕРКА — Е, шта јој је фалило, кобојаги није могла сама.

МИЛОШ — Много је мрак.

ВЕШЕРКА — Хајде, богати, да се спава. Лаку ви ноћ.

БАНДИСТОВИЦА, УДОВИЦА, СВАСТИКА, ЖИВКА — Лаку ноћ.

Вешерка улази у свој стан, за њом Милош, и затвара врата.

VII

ПАТРОЛЦИКА (за њима) — Лаку ноћ! (Затим): Ју, што та жена леже као кокошка, кад јој је човек овде.

БАНДИСТОВИЦА — Е, па и буди се ујутру здраво рано, кад има посла.

Улази Сима.

VIII

СИМА — Добро вече!

ЖИВКА (одмах устане) — Добро вече.

ПАТРОЛЦИКА, БАНДИСТОВИЦА, УДОВИЦА, СВАСТИКА — Добро вече.

СИМА (Живки) — Ја се мало задржао, пазарио неку стоку. Је ли подгрејана вечера?

ЖИВКА — Сад ћу да ставим.

СИМА — Хајд, богами, изгладнео сам.

ЖИВКА (Удовици) — Лаку ноћ, комшика!

УДОВИЦА — Лаку ноћ!

Живка се повлачи.

IX

Удовица се диже, узима дете за руку, прилази групи Патролдикиној.

УДОВИЦА — Хајде и ја да успавам дете. (Патролцики) Хоћеш ли и ти да легнеш, комшика?

ПАТРОЛЦИКА — Па рано је још. Ко ће још сад у кревет?

УДОВИЦА — Па вечерај, па ако хоћеш, можемо изићи да поседимо мало, чим ја успавам децу.

Удовица одлази у свој стан.

ПАТРОЛЦИКА (устаје) — Изићу ћу, дабоме, лепо је вече.

Патролцика, такође, одлази у свој стан.

БАНДИСТОВИЦА (Сими) — Је ли тамо онај мој, богати?

СИМА — Није.

БАНДИСТОВИЦА — Та знам ја где је он.

Милош излази са тестијом и оде некуд кроз капију.

Сима улази и сам у кућу, износи мало затим столице, па их меће с једне и друге стране стола.

ПАТРОЛЦИКА (пошто је изашла) — А што ви, господин Миле, не свирате штогод, него сте се тако ућутали?

ПРАКТИКАНТ — Пардон! Замислио сам се нешто. (Свира).

БАНДИСТОВИЦА (Патролцики) — Потонуле су му галије.

За то време је Сима узео тестију, те је пред вратима опрао руке и убрисао и опет ушао у кућу. Практикант свира „Лаку ноћ”.

X

Сима излази са лампом и ставља је на сто, па седа затим, тако да је лицем окренут публици. Живка излази за њим и носи јело. Ставља га на сто и седи тако, да је леђима окренута публици.

СИМА (једући) — Изволте, господине Миле!

ПРАКТИКАНТ — А, хвала, ја не вечеравам.

СИМА (Живки) — Је ли остало, богати, од онога вина од синоћ?

ЖИВКА — Остало је.

Живка се диже, улази у кућу и одмах излази са великом чашом вина, па опет седа.

СИМА — Баш добро. Пазарио сам вечерас стоку, те дадох капару, све што сам имао. Нисам имао ни вино да купим.

ЖИВКА — Па, ако. Не треба нам. Ја не морам пити.

СИМА — А сутра ми рано требају паре да исплатим стоку.

ЖИВКА — Па где ћеш наћи?

СИМА — Не знам. . . (пије вино). То ти је оно кад је човек код својих пара без пара. . .

Живка ћути. После извесне паузе:

СИМА — Јеси ли разговарала с оцем?

ЖИВКА — Јесам.

СИМА — Шта каже?

ЖИВКА — Ништа. . . каже, нема сад.

СИМА — Али како то нема сад? Па то већ месец дана тако: нема сад. Тако и ја знам да удам моју стрину. Да обећам педесет дуката, па да дам тридесет, а за оно друго: немам сад. Не могу ја то тако. Кад је дао реч, нека је држи.

ЖИВКА — Па шта знам ја?

СИМА — Он је то требао другог будалу да нађе за зета. кад је тако хтео, а не мене. . .

Живка ћути. Сима наставља да пије.

СИМА — Јер, ја ћу, боме, да окренем други лист, ако он хоће тако.

ЖИВКА — Па ако хоћеш, да идем опет сутра, да му кажем да си се наљутио.

СИМА — Јест, да идеш. . . Мени сутра моје паре требају. Ако ти не да, немој ми се ни ти вратити. Он нека те храни, а не ја.

ЖИВКА — Па шта сам ја крива?

СИМА — Не знам ко је крив, само ја хоћу моје паре, па ви се тамо кусурајте, ко је крив. Је си ли разумела?

Живка ћути. Пауза.

СИМА (наставља) — Нисам ја тебе узео ваљда само за твоје црне очи, нити опет што ми чини част да будем зет Томе рабације. Имао сам их на сваком прсту по једну.

ЖИВКА — Па што их ниси узео?

СИМА — Што сам био будала и што ми се наврзла на врат она стокућа, она матора бабица, а сад бега од мене кроз девет сокака.

Патролцика се појављује на својим вратима.

XI

ПАТРОЛЦИКА — Наздравље вам вечера.

ЖИВКА — Хвала.

Патролцика одлази до Удовичиних врата и отвара их.

ПАТРОЛЦИКА — Јеси ли их успавала, комшика?

УДОВИЦА (изнутра) — Ево, ево.

СИМА — Ето тако сутра сабајле да поздравиш твога оца.

ЖИВКА — Добро, не мораш викати, да те сви чују.

СИМА — Марим ја, нек' чују.

УДОВИЦА (излази) — Онај ми се мали нешто жали да га боли уво, па сам налила мало топла зејтина.

ПАТРОЛЦИКА — Назебло дете.

Патролцика и Удовица прелазе напред и седају.

УДОВИЦА — А не назебло. Колико јуре по пољу... Чудо, море, твој Милисав не дође вечерас на вечеру?

ПАТРОЛЦИКА — Па не дође он сваки пут. Далеко му овамо, док дође, док се врати; него му пошљем тако вечеру у касарну.

УДОВИЦА — Баш то тешка служба. Имаш половину човека, немаш целог; пола је државски, а пола твој.

ПАТРОЛЦИКА — И ја му баш једном говорим, да да оставку, па да се прими цивилне службе, али он то тако, воли да буде под оружјем и заставом.

УДОВИЦА — Па кад човек воли.

ПАТРОЛЦИКА — Па и то је, знаш, дар од Бога, не може свако ни патролција да буде, није то сваком дато.

УДОВИЦА — Па није дабоме.

Сима наставља разговор са Живком врло одлучно, тако да се види да се свађа. Тресне песницом о сто.

СИМА (Живки) — Куш! Ни речи више! (нагло се диже). Боље би било да ти тако умеш твом оцу да одговараш, а не мени... Гле ти ње, молим те...

Уђе у свој стан. Тресне вратима. Чује се изнутра још његово мрмљање. Живка, посрамљена, заплаче и сакрије главу у руке.

ПАТРОЛЦИКА (изненађена) — Шта то би, Живка?
ЖИВКА — Ништа.

Живка се диже, скупља тањире, па их уноси у собу и опет се враћа.

ХП

Практикант прилази Патролцики и даје знак прстом да не пита, он ће јој казати. Кад Живка унесе тањире, он прича.

ПРАКТИКАНТ — Посвађали су се, грдно су се посвађали.
ПАТРОЛЦИКА, УДОВИЦА (заједно) — Е, а због чега?

Живка поново излази па узима чинију и чаршав и опет одлази. Практикант ућути док она опет уђе.

ПРАКТИКАНТ — Па због оног што су се и пре свађали. Тома рабација хоће да му подвали за онај рест од двадесет дуката.

УДОВИЦА — Е, богами, то није поштено, обећавали, обећавали... па сад.

ПАТРОЛЦИКА — Па знам, ал' шта је ту Живка крива.

Живка поново излази, узима лампу и једну столицу, па улази и затвори врата. Практикант заћути док Живка не уђе.

ПРАКТИКАНТ — Па и она му каже: нисам ја крива, ал' он јој вели, не треба му ни она, ако Тома не да паре. После нисам чуо, нешто му је она као одговорила, а он се наљутио грдно.

ПАТРОЛЦИКА — Е, тако је то увек кад је љубав с парама. Обећавају, обећавају, па ето после како се сврши.

ПРАКТИКАНТ — Чекајте! (оде на прстима близу врата Симини, па се врати). Наставили су.

УДОВИЦА — Свађају се још?

ПРАКТИКАНТ — Дабоме.

УДОВИЦА (диже се) — Хајдемо, богати, и ми да лежемо. Не морам ја бити сведок кадгод се Сима с ким посвађа.

ПРАКТИКАНТ (Патролцики) — Сасвим, и ја бих вам саветовао. Време је да се леже.

ПАТРОЛЦИКА — Па... кад кажете.

УДОВИЦА — Па ето саме смо остале, а треба и ранити. Лаку ви ноћ.

ПАТРОЛЦИКА — Лаку ноћ.

ПРАКТИКАНТ — Лаку ноћ.

Удовица одлази у свој стан. Патролцика се диже и узима обе треножне столице, повлачи се у свој стан и затвара врата. . .

XIII

Лумпачи прођу улицом и одлазе даље, те им се у даљини губи глас и звук тамбуре.

Практикант угаси најпре светлост у својој соби, па излази лагано и на прсте. Он најпре осмотри да га ко не спази, па кад се увери да у дворишту никога нема, иде на прсте, обзирући се на све стране и чука на прозор Патролцикин. Патролцика отвори врло лагано прозор, промоли главу која је већ повезана.

ПАТРОЛЦИКА (шапне) — Доцније, кад сви поспу.

Практикант бежи тако исто на прстима и улази у своју собу, где поново зажди светлост. Дужа пауза. Затим се чује још из даљине неко гуњњање. Бандист се пијан враћа, носећи хорну под мишком. Тетура се и говори још споља.

XIV

БАНДИСТ — Стој! Парадни марш! Један, два, ој хој — стој! Да не загрешим капија. Фронт! (Стане). Франц, пази сад исправност, напред. (Испрси се, па посрне). Жежуш Марија, сви спавају. Легну како кокош. (Броји врата, почев од Патролцикиних). Један, два. . . три, четири, пет. (Дође до својих врата) Ката! Ката! (Чека). Ката, отвори! (Прилази и лупа на врата). Ја сам Франц. . . отвори Ката. (Чека). Мица, отвори, ја сам. Зар неће они отвори, они љута. (Код врата). Но, отвориш? (Лупа на прозор). Жена! (Лупа јаче, па чека) Но, шта је то? Каприс? Је ли каприс? Нећеш отвориш, што доцкан дошла? Ха, ха, ха! Имам ја кључ, о, имам ја кључ. Будем звирал у хорна и они буду скочили из кревет.

Стане код врата и дуне у хорну.

БАНДИСТОВИЦА (на прозору) — Убио те бог, да те убије, што дувац, не надувао се никакав да бог да, да избудиш цео компилук.

БАНДИСТ — А што не отвориш врата?

БАНДИСТОВИЦА — Нећу да отворим, кад не умеш као човек да дођеш кући на време. Спавај напоље, па ти неће

више пасти напамет да остајеш по кафанама. (Затвори прозор).

БАНДИСТ (сам резонира) — Дисциплина... много строго дисциплина... опет ће отвори.

Дува у хорну.

БАНДИСТОВИЦА (отвара врата) — Ама не буди комши-лук, болест те изела. 'Ајде улази.

БАНДИСТ — Један, два, један, два, три! (Улази, врата се затварају).

Настане најпре дужа пауза. Мир. Код Бандиста се угаси светлост. Гори само код Симе, одакле се и даље чује разговор. Патролција опет прође улицом. Кад се удаљи и настане мир, долази Јула на прсте, лагано и погледа лево и десно. Кад види да у авлији никог нема, осврће се и шапће Јови.

ХV

ЈУЛА — Угаси ово.

Јова бесвесно за њом, чим она нареди пење се на плот и гаси фењер. Он је остао иза дрвљаника. Јула одлази иза дрвљаника, па пошто поново размотри, прилази полако до Симиних прозора. Ослушкује, подуже ослушкује, па се враћа Јови. Говори шапћући.

ЈУЛА — Он нешто виче на њу.

ЈОВА — Је л' сад?

ЈУЛА — Не. Чекај, причекај још мало, док легну.

Јула и Јова се повуку. Из собе Симине чује се све бурнија свађа. Истиче се нарочито Симин глас.

СИМА — Слагао ме је. Не дам ја да ме лаже и ти си таква као он...

У соби нешто прасне, као да је шта бачено. Затим се свађа наставља и даље. Чују се речи.

СИМА — Не требаш ми, разумеш ли, не требаш ми ти. Нека те он храни, а не ја. Све, све, нисам ја просјак, да ми даје марјаш по марјаш.

После ових речи опет неко праскање. Практикант се појави на својим вратима. Удовица је отворила своја врата па стала са малом лампом. Она је у ноћној хаљини, боса, огрнула се само неким ћилим-

цем. Спази Практиканта, који се у исто време појавио на својим вратима.

XVI

УДОВИЦА — Ама шта је то?

Практикант је без капута и прслука, био је само промолио главу, сад улази.

ПРАКТИКАНТ — Не знам, и ја баш слушам. Још нисам ни заспао од те ларме.

Патролцика се појављује на својим вратима, држећи чирак са свећом, који узноси више себе. На њој је бела сукња и рекла, а огрнула се бундицом.

ПАТРОЛЦИКА — Одкад ја слушам, сестро, ал' не смем сама да изиђем у авлију. Па они се још свађају? Е, ово је да Бог сачува. У овој кући не може човек честито ни спавати.

ПРАКТИКАНТ — И ја нисам могао да заспим, досад сам се претурао.

ПАТРОЛЦИКА — Па шта им је наспело вечерас?

ПРАКТИКАНТ — Е па требају човеку паре, купио стоку.

УДОВИЦА — Па што запео ноћас?

ПАТРОЛЦИКА — Види човек да не може лепим, па заleo, дабоме. Отидите баш, господин Миле, до врата, да чујете.

ПРАКТИКАНТ — Та то је, нема шта да се чује

Практикант одлази и послушкује. Свађа се тамо све јаче наставља. Чују се Симини узвици.

СИМИН глас — Купи, купи, купи прње, па хајд оцу! Ни речи више! Чујеш ли ме, ни речи више!

Практикант се враћа и маше рукама.

ПРАКТИКАНТ — Тера је, тера је из куће!

ПАТРОЛЦИКА и УДОВИЦА — Ију!

XVII

Бандистовица са лампицом, а за њом Свастика, појављују се на вратима.

БАНДИСТОВИЦА — Ама шта је то?

ПАТРОЛЦИКА — Ето то што чујеш. Сима тера Живку.

БАНДИСТОВИЦА — Па што, забога, господин Миле, не зовете патролу?

ПРАКТИКАНТ — А што да се ја мешам у приватне ствари?

На један мах се нагло отворе врата од Симиног ста-на. Проспе се светлост напоље. Живка, силно гур-нута, излази наред авлије, сва уплакана. Сима се појави за њом на вратима и баца једну велику бошчу ствари.

СИМА — На, носи и ово! Хајд, оцу своме! Мислиш ти узео сам те за то што сам те волео? Нити сам те волео, нити ми требаш, нити ми се враћај у кућу. Хајд!

Сима се повлачи и нагло затвори врата за собом. Јула стојећи иза дрвљаника слушала је сву претходну сцену, гутајући сваку реч, а кад је Живка избачена, она се готово толико истакла, да све види и све чује, да је већ у опасности да је виде. На њеном се лицу оцртава задовољство, она хоће у целој појави да види, да се код Симе није још угасила љубав за њом. А кад Сима изговори речи: „Нити сам те волео”, она само што не цикне, али придржи узвик, да се не би одала.

XVIII

Вешерка такође са лампом, а за њом Милош, појаве се на вратима.

ВЕШЕРКА — Шта је то, море?

ЖИВКА (кроз сузе) — Тера ме.

Сви се скупљају око ње.

ВЕШЕРКА — Да му се ниси што огрешила?

ЖИВКА — Жива ми мајка, нисам. Па ево сте сви ту... него отац му не да паре... Па шта сам ја крива?

БАНДИСТОВИЦА — Шта ћеш сад, црна друго?

ЖИВКА — Ја не знам.

ВЕШЕРКА — Врати се ти, па га замоли да те пусти у кућу. Где се жена ноћу тера на улицу.

ЖИВКА — Ја не смем.

ПАТРОЛЦИКА — Боље неће тај попустити. Као пас је тај кад се наљути. Знаш га ја.

УДОВИЦА — Ходи, кћери, к мени да спаваш за ноћас, па ћемо видети ујутру.

ПРАКТИКАНТ — А ја нисам зато. У те се ствари не треба мешати. По моме мишљењу, најбоље је нека иде своме оцу. Отац је, знате, отац, а после Сима јој сутра не може ништа пребацивати.

ПАТРОЛЦИКА — Готово право каже господин Миле. Могу се они сутра и измирити.

ЖИВКА — Ко ће да ме одведе кући?

ПАТРОЛЦИКА — Па дете ви, господин Миле, мушка сте страна.

ПРАКТИКАНТ — А ове ствари?

ЖИВКА — Нека остану за ноћас код вас, тетка.

УДОВИЦА (узимајући бошчу) — Хоћу, рано, нека остану. Као да си их оставила код своје куће.

ЖИВКА (кроз плач, али гласније) — Неће отац остати њему дужан. Платиће он скупо ову срамоту. Срам га било, душманин један!

УДОВИЦА — Ђути боље, Живка. Знаш га какав је, па немој даље да замећеш кавгу, него иди лепо оцу.

Практикант је отишао у стан и враћа се са обученим капутом.

ПРАКТИКАНТ — Хајдемо! Само ја бих волео кад би још ко пошао са мном. Нећу сутра да каже Сима: ишла је ноћу са младим човеком.

ПАТРОЛЦИКА — То вам је сасвим паметно.

ВЕШЕРКА (Милошу) — Па, хајде поћи и ти, Милошу.

Милош уђе у собу, огрне капут, натуче шубару и полази.

ПРАКТИКАНТ — Е, хајде, лаку ноћ!

ПАТРОЛЦИКА, БАНДИСТОВИЦА, УДОВИЦА, ВЕШЕРКА, СВАСТИКА — Лаку ноћ!

Практикант, Живка, Милош одлазе.

XIX

УДОВИЦА (уносећи у свој стан бошчу) — Сирота женица.

БАНДИСТОВИЦА — А шта му би, побогу брате, усред ноћи?

ВЕШЕРКА — Ко зна ко му је завртео главу, има нас свакојаких у авлији.

ПАТРОЛЦИКА — Сваки по себи суди.

ВЕШЕРКА (улазећи у свој стан) — Пас лаје, ветар носи.
ПАТРОЛЦИКА (улазећи и сама) — О, несрећо једна вешерска.

Патролцика, Бандистовица, Свастика, Вешерка повлаче се. Гасе се светиљке по собама...

XX

Јула после дуже паузе, пошто је осмотрила, излази из заклона и иде право Симиним вратима.

ЈУЛА — И он је легао.

ЈОВА (идући за њом) — Хајде!

ЈУЛА — Не, чекај док не поспу. Сви су још будни. (Ослушкује на Симиним вратима).

ЈОВА (после дуже паузе) — Докле ћемо чекати?

ЈУЛА (замишљена, расејана) — Дуго, врло дуго.

ЈОВА — Зашто?

ЈУЛА — Тако. Ћути. чуће нас. (Одмиче се од Симиних врата и вуче Јову ка дрвљанику). Хајдемо тамо, да нас не чују, да нас не спазе.

ЈОВА — Па... Зашто чекамо?

ЈУЛА — Тако... најбоље је да се вратимо кући. Други пут.

ЈОВА — Ама зашто?

ЈУЛА — Зар не видиш, сва је кућа узнемирена, сви су будни.

ЈОВА — Па чекаћемо док не заспе.

ЈУЛА — Не, не, хајдемо, други пут.

ЈОВА — Мени је већ смркло пред очима, навукла ми се крв. Ја сад хоћу.

ЈУЛА — Други пут.

ЈОВА — Тебе је страх?

ЈУЛА — Није.

ЈОВА — Јесте, тебе је страх. Иди ти кући, ја ћу сам.

ЈУЛА — Не, нећеш.

ЈОВА — Па јеси ми...

ЈУЛА — Слушај... Предомислила сам се... Нећемо га убити... Зашто да понесем и тај грех, да те отерам на робију. Нећу, не смем да понесем тај грех.

ЈОВА — Што си се предомислила?

ЈУЛА — Ћути... чуће нас. Зашто да га убијамо?

ЈОВА — Зато што је крив.

ЈУЛА — Није он крив.

ЈОВА — Па јеси ми ти говорила. . .

ЈУЛА — Није он крив, ја сам. Зар би он могао завести, да ја нисам хтела?

ЈОВА — Ти си, Јуло, друкче говорила.

ЈУЛА — Јесам. . . али. . . дошло ми је тако. . . говорила сам из ината.

ЈОВА — А видиш, ти си ме оним речима занела, мени се навукла крв на очи. . . ја сад не могу друкче. . . ја га морам убити! Чујеш ли: морам га убити као скота. Узео ми жену, а мене тукао, газио, па ме после хранио као пса са касапског пања, па ми после. . . ја му не могу опростити. Ти можеш, али ја не могу.

ЈУЛА (престрављена) — Не, ти га нећеш убити. . . 'Ајдемо кући!

ЈОВА (погледа је дуже у очи и као да је разумео, одлучно) — Ја ћу га убити.

ЈУЛА — Не, Јово, ти знаш да те сад волим.

ЈОВА — Па што си ме дирала онда? Ја ништа нисам мислио, ја ништа нисам хтео. . . ја сам ћутао. . . Одвели су ми жену, ја сам трпео. . . тукли су ме, ја сам трпео. . . куповали су твоје бело месо парчетом смрдљивог касапског меса, и ја сам ћутао. . . Мислио сам, последњи сам човек. . . немам права, не смем. (Гласније): Па што си ме дирала? Ти си ме пробудила, ти си ми навукла крв на очи и утиснула нож у руке, ти си ми казала да ја треба скупо да платим све што је са мном рађено; па сад?

ЈУЛА — Лакше говори, чуће нас. Хајдемо кући, преклињем те, хајдемо кући. Тамо ћемо разговарати.

ЈОВА (гласно) — Не, овде ћемо разговарати.

ЈУЛА — Ти знаш да те волим. Ако учиниш злочин, тебе ће осудити. И како ћу те онда волети кад те изгубим, кад те осуде. Хајдемо.

ЈОВА (више се не уздржава, гласно говори, виче) — Ти ме опет лажеш, ти ме опет лажеш.

У том моменту они су у таквом положају, да је он на оној страни где је Симин стан, окренут леђима, а она на противној и окренута лицем самом стану.

ЈОВА — Ја не мичем одавде, док не свршим.

ЈУЛА — Јово!

ЈОВА — (гласно) — Чула си, је ли, малочас из његових уста, да он не воли жену; видела си малочас, да ју је отерао, па си одмах преврнула памет. Али ја нисам! И да нисам досад хтео, сад ћу га убити, овде, овде, пред твојим очима.

ЈУЛА — Уби мене, ево уби ме, али њега. . .

ЈОВА — Хоћу њега.

ЈУЛА — Њега, ја не дам.

XXI

Сима се појављује на вратима.

СИМА — Шта је то, каква је то ларма?

Јула, спазивши Симу, ужасно цикне и полети к њему, па га својим телом заклони.

ЈОВА (на Симин глас окрене се брзо) — Ха, тебе. . .

Полети као тигар са голим ножем у руци. У том моменту Јула је подметнула своје тело и он њу удари страховито ножем. Крв јој шикне кроз белу кошуљу, посрне, али је прихвати Сима.

ЈУЛА — Њега. . . не дам! . .

СИМА — Шта учини, море?

XXII

Сви излазе буновни, полуобучени, са свећама и лампама. Једни се спремају, други преплашени, трећи цикну. Окупљају се око Јуле.

УДОВИЦА (са лампом, цикне) — Убиство, помоћ људи!

ПАТРОЛЦИКА (изјури са лампом) — Шта је забога?
(Врисне кад спази Јулу).

Јула пала на једно колено, главу наслонила на Симино колено и тешко дише. Јова стао, бесвесно се загледао у земљу пред собом, а нож му још у руци.

СИМА — Држите, људи, зликовца да не побегне.

Практикант и Милош дотрчали су споља. Милош притрчи Јови.

ЈОВА (тупо, бесвесно) — Нећу побећи. . .

Сима хоће да спусти Јулу.

ЈУЛА (отвори очи. Грчевито га ухватила за руке) — Немој... држи ме... ту... ту... Воде!

УДОВИЦА — Дајте брзо воде!

Патролцика доноси чашу воде. Удовица клекне крај Јуле и умива је.

ЈУЛА — Да... сркнем...

Удовица јој даје да сркне гутљај, а одмах затим настану болови. За време мучења нема тишина. Сви уздижу светиљке више главе. Сима окрене леђа да не гледа. Најзад издише.

УДОВИЦА — Свршила је!

БАНДИСТОВИЦА — Еј, несрећница!

ВЕШЕРКА — Тешко њеној младости!

ПАТРОЛЦИКА — Бог нека је прости!

Сима је целива, затим је спушта полако на земљу, па се диже и прилази Јови.

СИМА — Шта учини то, море?

XXIII

Јова ћути, ништа не одговара, само блесасто гледа у леш Јулин. Кад му је патролција одузео нож, ра-
свести се, тргне се, па кад загледа патролцију, а он тихо и са резигнацијом проговори:

ЈОВА — 'Ајде, води ме!

Н А П О М Е Н Е

Годишњак Народног позоришта у Београду за 1900—1903. најавио је за следећу сезону Палилулску трагедију од Бранислава Т. Нушића. Риста Ј. Одавић, књижевник и позоришни критичар, уредник Нове искре, критикујући нову сезону и нови годишњак за 1903/4. каже, да управа није одржала дато обећање ни у погледу Нушићевог комада. Комад је приказан на београдској сцени тек 16. IX 1909. под насловом *Иза божјих леђа*, у режији Илије Станојевића. Појавио се нови Нушић. Говорећи поводом Ускоковића о београдском роману, Скерлић каже да „у драми тек у последње време, у *Нашим синовима* Г. Војислава Јовановића и у интересантном комаду Г. Бранислава Нушића *Иза божјих леђа* ми имамо приказе, једностране и тамне, београдског живота.” (Писци и књиге, V, Београд, 1911.) Милан Грол на крају свог приказа закључује да „тежња ка нагом реализму, ма колико да је он запажен површно и ма колико да је изведен штуро, од интереса је у новом Нушићевом комаду, и чини оно што је у њему најбоље и ради чега треба писца ипак охрабрити на нове покушаје. Својом већом блискошћу истинском животу, комад *Иза божјих леђа* је оригиналнији и занимљивији од многих Нушићевих апстрактних драма, чак и од оних које су целином, јединством и савршенијом израдом на признатој књижевној цени. Та истинитија и обележенија београдска боја у комаду дала је и глумцима градиво за неколико занимљивих глумачких творевина”. (Позоришне критике, Београд, 1931).

Приликом Нушићеве прославе 1924. београдска Комедија донела је, између осталог, списак његових играних позоришних дела. На крају списка стоји да су „Комади под бројевима 2, 12, 15, 16, 17, 18 и 19 (*Иза божјих леђа*) изгубљени за време рата”. Живко Милићевић у предговору Нушићевим при-

поветкама (Српска књижевна задруга, Београд, 1928) каже после набрајања драмских дела, да се „у овоме списку, истина, налазе и комади чији су рукописи данас изгубљени. На репертоару Народног позоришта некад, приказивани, и не једном, пре рата, они су остали нештампани, и за време рата њихови су рукописи пропали. Данас их нема више ни архива Народног позоришта у Београду, ни њихов писац. Ти некад играни, а нештампани и изгубљени комади су: Прва парница, Љиљани оморика, Изабожјихлеђа и Јесењакиша”. Ж. П. Јовановић израдио је поводом десетогодишњице Нушићеве смрти библиографију његових дела (Позориште, 1—2, Београд 1948). Ни у једној од едисија између два рата није штампан комад Изабожјихлеђа. Гита Предић-Нушић, као и сам Јовановић, усмено су ми потврдили да је комад изгубљен.

Радећи на рукопису Репертоар Народног позоришта у Београду 1864-1964 — у Архиву народног позоришта под бројем 789. нашао сам преписе улога комада Изабожјихлеђа. У књизи, попису позоришних дела нема ни помена о комаду, а у инвентарској књизи накнадно преписиваној, оскудној у многим подацима, под горњим бројем наводи се само име писца, наслов дела и број улога. Број лица на позоришној листи одговарао је броју улога у рукопису и требало је пажљиво сложити и реконструисати комад. Дописано је само неколико речи удовичине деце и опис места радње на почетку чинова. Није означен преписивач улога. На листи су исписана имена, презимена, занимања или надимци, а у рукопису (препису улога) лица су означена као Патролцика, Бандистовица и сл.

Сава В. Цветковић

